

Župa svetog Leopolda Bogdana Mandića u Osijeku. Osnivanje katoličke župe u SFR Jugoslaviji 1969. godine.

Baković, Marija

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Catholic Faculty of Theology / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:120:525039>

Rights / Prava: [In copyright](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2021-10-26**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Catholic Faculty of Theology](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Katolički Bogoslovni fakultet u Đakovu

Župa svetog Leopolda Bogdana Mandića u Osijeku.

Osnivanje katoličke župe u SFR Jugoslaviji 1969. godine

Diplomski rad

Mentor:

Doc. dr. sc. Darija Damjanović Barišić

Studentica:

Marija Baković

Đakovo, 2017.

Sažetak

Odnosi Katoličke Crkve i države od Drugoga svjetskog rata pa sve do kraja osamdesetih godina prošlog stoljeća prolazili su kroz različita razdoblja. Položaj Katoličke crkve i drugih vjerskih zajednica u FNRJ i SFRJ bio je uređen *Ustavom* iz 1945., 1963., i 1974. godine, te odgovarajućim zakonima o pravnom položaju vjerskih zajednica. Područje „vjerskih sloboda“ u Jugoslaviji bilo je strogo pod nadzorom države. Komunistički režim neprijateljski se odnosio prema vjerskim zajednicama, a osobito prema Katoličkoj Crkvi. Katoličkoj crkvi ograničeno je djelovanje, oduzeta imovina, nametnuti porezi, brojni svećenici su nevinu ubijeni ili osuđeni bez suda i suđenja, na kazne zatvora, a među njima i kardinal Alojzije Stepinac. To je dovelo do prekida diplomatskih odnosa, sve do potpisivanja *Protokola* između Svete Stolice i SFRJ 1966. godine. Iako je komunistički režim pokušavao suzbiti rad Crkve, ona je kontinuirano djelovala, osobito na župama. Đakovački i srijemski biskup Stjepan Bäuerlein početkom šezdesetih godina osniva nove župe na području Osijeka, među njima i župu Bezgrešnog Začeca BDM, danas župu sv. Leopolda Mandića. Početak rada župe bio je težak, nije bilo sigurnih financijskih sredstava, naselja u kojima se nalazi župa nisu bila u potpunosti izgrađena, a gradska vlast nastojala je blokirati svaki korak Crkve. U takvim uvjetima župa je uspjela uspostaviti svoje pastoralno djelovanje upornim radom i strpljivošću prvog župnika o. Zvonka Marije Pšaga.

Ključne riječi

Katolička crkva, *Protokol*, komunistički režim, Osijek, župa sv. L. Mandića

Saint Leopold Bogdan Mandić parish in Osijek.

Establishment of catholic parishes in FSR Yugoslavia 1969.

Summary

Relations between Roman Catholic Church and the State have been passing through many periods since World War II and 1980's. Position of Catholic Church and other religious organisations in the Federal People's Republic of Yugoslavia and the Socialist Federal Republic of Yugoslavia was arranged by The Constitution in 1945, 1963 and 1974, and appropriate laws concerning legal position of religious organisations. The status of „religious freedom“ in Yugoslavia was strictly under the state's supervision. Communist regime was unfavorable to religious organisations, especially towards Catholic Church. There were limiting actions, confiscated property, imposed taxes, numerous innocent priests killed or convicted without trial, amongst them was cardinal Alojzije Stepinac. That led to termination of diplomatic relations up until the signing of the Protocol between The Holy See and SFRY in the year 1966. Although Communist regime tried to repress operations of the church, the church continued to operate, especially through parishes. During the early sixties, ordinary bishop of the Diocese of Đakovo and Srijem, the Most Reverend S. Bauerlein, opened new parishes in the Osijek. One of them was The church of The Immaculate Conception of the Blessed Virgin Mary, which is today known as The church of the saint Leopold Mandić. The beginning of parish's activity was tough. There was no financial stability, settlements within the parish weren't fully completed and settled, furthermore city government sought to block every attempt of church leaders. In those conditions the parish managed to establish pastoral activity by persistent work and patience of the first parish's priest father Zvonko Marija Pšag OFM Cap.

Keywords

Catholic Church, *Protocol*, communist regime, Osijek, Saint L. Mandić parish

Uvod

Odnos Katoličke crkve i komunističke vlasti nakon više od dvadeset pet godina od uspostave Republike Hrvatske još uvijek ostaje nedovoljno istražen i nepotpun prikazan. Način na koji se komunistička vlast odnosila prema vjerskim zajednicama, imao je za posljedicu stvaranje mentaliteta koji i danas vjeru temelji na tradiciji, običaju i nacionalnoj pripadnosti. Represija prema svećenicima i istaknutim vjernicima laicima bila je sastavni dio strategije i borbe komunista protiv Crkve. U tako „mračnim“ vremenima Crkva đakovačka i srijemska, zaslugom biskupa Stjepana Bäuerleina usprotivila se komunističkom režimu otvarajući nove župe i šireći područje svoga djelovanja.

Ovim radom pokušat ću prikazati odnos FNRJ/SFRJ prema Katoličkoj crkvi, te ukazati na najvažnije uzroke nepovjerenja između Crkve i države. U prvom poglavlju iznijeti ću kratak prikaz povijesno – političkih prilika u Jugoslaviji nakon Drugog svjetskog rata. Sloboda vjeroispovijesti i pravni položaj vjerskih zajednica biti će tema drugog poglavlja, dok ću u trećem poglavlju govoriti o pravno – političkom položaju Katoličke crkve. U četvrtom poglavlju prikazati ću proces protiv nadbiskupa Alojzija Stepinca. Prekid diplomatskih odnosa između Svete Stolice i FNRJ, te potpisivanje *Protokola* 1966. godine – tema je petog i šestog poglavlja. U sedmom poglavlju prikazati ću djelovanje Katoličke crkve, osnivanje novih župa. Slijedeća poglavlja, od osmog do trinaestog, govoriti će o gradnji župne crkve, pastoralnim prilikama u vremenskom razdoblju od 1969. do 2015. godine, te značajnijim događajima u životu župne zajednice. Poglavlja će biti podijeljena na način da će svako obuhvatiti razdoblje službe određenog župnika. Tako će u osmom poglavlju biti obuhvaćeno razdoblje od 1969. do 1982. godine kada je župnik Župe Sv. L. Mandića u Osijeku bio o. Zvonko M. Špag. Deveto poglavlje govoriti će o razdoblju od 1982. do 1986. godine, u tom razdoblju službu župnika obavljao o. Leopold Fodor. Tema desetog poglavlja biti će župna zajednica od 1986. do 2008. godine, za vrijeme župničke službe o. Kreše Borkovića. U jedanaestom poglavlju, od 2008. do 2011. godine, župnik je bio o. Branko Lipša. Dvanaesto poglavlje prikazati će povijesti župe od 2011. do 2015. godine kada je službu župnika obavljao o. Miljenko Vrabc. Odlazak otaca Kapucina iz Župe Sv. L. Mandića u Osijeku tema je posljednjeg – trinaestog poglavlja.

Kako povijest nastanka ove župe do sada nije istražena, te nema objavljenih radova, prilikom pisanja rada koristila sam se Nadbiskupijskim arhivom u Đakovu i arhivom Župe sv. Leopolda Mandića u Osijeku. Također, iz osobnog razgovora s o. Krešom Borkovićem koji je službu župnika u ovoj župi obavljao 22 godine, došla sam do dragocjenih podataka koje nisam pronašla u arhivima. Njih sam uključila u svoj rad zato što je o. Krešo Borković imao neposredno iskustvo rada u župi i uvid u brojne aktivnosti koje nisu pisano zabilježene, a na ovaj će način ostati zapisane za buduće generacije.

1. Povijesno – političke prilike u Jugoslaviji nakon Drugog svjetskog rata

Događaji za vrijeme i nakon Drugog svjetskog rata pokazuju izrazitu složenost na prostoru bivše Jugoslavije. Uzroci nestabilnosti leže u interesima moćnih europskih država koje su željele na ovim prostorima imati utjecaj i moć. Stanje u Europi najviše je pogađalo područje „prve Jugoslavije“.¹ To potvrđuje niz socijalnih, političkih i nacionalnih problema u njoj koji su obilježili razdoblje od 1945. godine.²

Ustavotvorna skupština u Beogradu ukinula je 29. studenog 1945. godine monarhiju i proglasila Federativnu Narodnu Republiku Jugoslaviju (FNRJ) kao saveznu narodnu državu republikanskog oblika, zajednicu ravnopravnih naroda koji su slobodno izrazili svoju volju da ostanu ujedinjeni u Jugoslaviji. Prema hrvatskome povjesničaru Ivi Goldsteinu Jugoslavija kao federativna republika bila je samo nazvana federativnom. Ona je u praksi bila centralistička država kojom je upravljala Komunistička partija Jugoslavije (KPJ) s jednim čovjekom na čelu odlučujući o svim bitnim pitanjima.³ Slijedom promjena u FNRJ, od 1946. godine u Hrvatskoj umjesto ZAVNOH-a⁴ vlast (figurativno) preuzima Sabor Narodne Republike Hrvatske, a Hrvatska postaje Narodna Republika Hrvatska (NRH).⁵ Prilike u Hrvatskoj bile su dodatno opterećene teretom krivnje ustaške vlasti, a biti „Hrvat“ značilo je biti „ustaša“, tj. državni neprijatelj.⁶

¹ Nastala Versajskim ugovorom nakon Prvog svjetskog rata 1918. godine pod nazivom Kraljevstvo Srba, Hrvata i Slovenaca. Godine 1929. naziv se mijenja u Kraljevina Jugoslavija. (Usp. S. ŠOTA, *Sudbina vjeronauka u Dakovačkoj i Srijemskoj biskupiji od 1944. do 1960.*, Nacionalni katehetski ured Hrvatske biskupske konferencije, Zagreb, 2011., str. 23.)

² Usp. J. JURČEVIĆ, B. ESIH, B. VUKUŠIĆ, *Čuvari bleiburške uspomene*, Klub hrvatskih povratnika iz iseljeništva, Zagreb, 2005., str. 25.

³ Usp. I. GOLDSTEIN, *Hrvatska povijest*, Novi Liber, Zagreb, 1999., str. 301.

⁴ Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Hrvatske, najveće tijelo narodne vlasti u Hrvatskoj tijekom antifašističkog rata. (Usp. H. SIROTKOVIĆ, *ZAVNOH – Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Hrvatske*, Dom i svijet, Zagreb, 2002., str. 8.)

⁵ U nazivu više nema izraza „država“ što je imala od Trećeg zasjedanja ZAVNOH-a, 8. svibnja 1944. godine. (Usp. M. KUJUNDŽIĆ, Z. DIZDAR, *Hrvatska borba za opstojnost 1918. – 1998.*, Hrvatski državni sabor – Odbor za obilježavanje 50. obljetnice pobjede antifašističke koalicije u Europi i svijetu, Zagreb, 2000., str 137.)

⁶ Usp. M. AKMADŽA, *Katolička Crkva u komunističkoj Hrvatskoj 1945. – 1980.*, Despot Ininitus d.o.o., Zagreb – Slavonski Brod, 2013., str. 14. – 15.

2. Sloboda vjeroispovijesti i pravni položaj vjerskih zajednica

Jugoslavenska vlast položaj vjerskih zajednica u državi uređivala je Ustavom iz 1946.⁷, 1963.⁸ i 1974.⁹ godine, te odgovarajućim zakonima o vjerskim zajednicama. Ispovijedanje vjere prema ustavnim odredbama bilo je ustavno pravo, slobodna i privatna stvar svakog građanina. Ustavom SFRJ iz 1963. godine svi građani bili su jednaki u pravima i dužnostima, bez obzira na nacionalnost, rasu, vjeru, spol ili društveni položaj. Zajamčena je sloboda misli i opredjeljenja, svaki je građanin mogao pripadati bilo kojoj vjerskoj zajednici ili ne pripadati ni jednoj od njih. Građani su bili slobodni u sudjelovanju u vjerskim obredima, te izražavanje vjerskih osjećaja nije moglo imati za posljedicu ograničavanje prava koja građanima pripadaju po zakonu.¹⁰

Narodna skupština FNRJ je 27. svibnja 1953. godine donijela *Zakon o pravnom položaju vjerskih zajednica*,¹¹ koji je izmijenjen *Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o pravnom položaju vjerskih zajednica*.¹² Zakon je obuhvaćao 24 članka, a sve „vjerske slobode“ tumačene su na način na koji je htjela državna vlast. Zaštita slobode vjere i neometano djelovanje vjerskih zajednica bilo je samo formalno – pravnog karaktera, te nije ostvareno sredstvima kaznenog prava FNRJ. Komunistička vlast je provodila ateizaciju društva, a Crkvi je ostajao vrlo mali prostor djelovanja.¹³

3. Pravno – politički položaj Katoličke crkve

Vrijeme nakon Drugoga svjetskog rata na jugoslavenskim prostorima obilježeno je represijom nove komunističke države. Vlast koju je 1945. godine uspostavila Komunistička partija Jugoslavije imala je sva obilježja totalitarnog modela ili sustava vlasti. Centraliziran je cjelokupni život, sustav se temeljio na načelu potpunog

⁷ Službeni list FNRJ, br. 10/1946.

⁸ Službeni list SFRJ, br. 14/1963.

⁹ Službeni list SFRJ, br. 9/1974.

¹⁰ Usp. I. JAKULJ, Pravni položaj Katoličke crkve u Republici Hrvatskoj: od totalitarizma do demokracije, u: *Crkva u svijetu*, 50 (2015.) 3., str. 474.

¹¹ Službeni list FNRJ, br. 22/1953.

¹² Službeni list SFRJ, br. 22/1965.

¹³ Usp. I. JAKULJ, Pravni položaj Katoličke crkve u Republici Hrvatskoj: od totalitarizma do demokracije, str. 484. – 486.

preuzimanja i kontroliranja svih državnih institucija. Državna je vlast – zakonodavna, sudska i izvršna - bila potpuno u rukama Komunističke partije. Na svim rukovodećim mjestima, u svim institucijama nalazili su se članovi Partije. Vlast je uništavala sve što je smatrala neprijateljskim, a represija je bila osnovno sredstvo provođenja i čuvanja ideologije.¹⁴ Bilo je to vrijeme masovnih uhićenja i ubijanja onih koji su se smatrali narodnim neprijateljima, tj. neistomišljenicima. To se posebno odnosilo na pripadnike hrvatskog naroda, posebice za vrijeme „bleiburške tragedije“.¹⁵ Tragične trenutke hrvatske povijesti prouzročio je komunistički režim gdje je ubijeno bez suda i suđenja oko 200.000 ljudi, uglavnom s područja Hrvatske i Bosne i Hercegovine.¹⁶

Komunistička vlast pokušala je staviti Katoličku Crkvu pod kontrolu i od nje stvoriti državnu Crkvu.¹⁷ Državna Crkva ili Državna religija je naziv za na religijsku organizaciju iza koje stoji država koja ju smatra integralnim dijelom svog ustavnog poretka. Državne vlasti nastojale su procjenjivati, analizirati i pratiti djelovanje Crkve u Jugoslaviji. Komunisti su za religiju govorili da je opijum za narod, te su onemogućavali vjernicima ustavno pravo na slobode vjeroispovijesti. Članovi Partije, ako su bili religiozni, nisu smjeli ići u crkvu ni prakticirati vjeru. Praktični vjernici su tretirani kao neprijatelji države i nisu mogli doći na vodeća mjesta u državi i društvu.¹⁸

¹⁴ Usp. S. ŠOTA, *Sudbina vjeronauka u Dakovačkoj i Srijemskoj biskupiji od 1944. do 1960.*, str. 28. – 30.

¹⁵ Pokolj u Bleiburgu kojeg je počinila Jugoslavenska armija 15. svibnja 1945. godine kad su se hrvatska vojska i civili počeli povlačiti prema britanskoj vojsci kod Bleiburga u austrijskoj pokrajini Koruškoj. Britanska vojska je odbila prihvatit predaju oružanih snaga Nezavisne Države Hrvatske, te naredila da se moraju predati Jugoslavenskoj armiji. Desetak tisuća vojnika i civila koje je britanska vojska privremeno smjestila u logor, također su poslije predana Jugoslavenskoj armiji. Prema povjesničaru V. Geigeru s Hrvatskog instituta za povijest, stradalo je oko 200.000 ljudi. (Usp. V. GEIGER, O zborniku Bleiburg i Križni put 1945. Saveza antifašističkih boraca i antifašista Republike Hrvatske, u: *Časopis za suvremenu povijest*, 39 (2007.) 3., str. 824.)

¹⁶ Usp. D. BILANDŽIĆ, *Hrvatska moderna povijest*, Golden marketing, Zagreb, 1999., str. 187.

¹⁷ Usp. I. GOLDSTEIN, *Hrvatska povijest*, str. 309.

¹⁸ Usp. M. AKMADŽA, *Katolička Crkva u Bosni i Hercegovini i komunistički režim 1967. – 1990.*, Lektira do.o.o., Kostrena – Slavonski Brod, 2016., str. 7. – 8.

Govoreći o Crkvi kao neprijatelju naroda i države, Vladimir Bakarić¹⁹ 1955. godine rekao je:

*Ima takvih momenata kada bi kler bio sretan kada bismo mi htjeli da s njime primimo političku borbu, jer bi to značilo da su politički jako važni... Ono što bi trebalo tražiti i zašto bi se trebalo boriti na tom planu, jeste, da ih istjerate sa političke pozornice tamo gdje oni politički negativno nastupaju... Oni uvijek nalaze razne škulje i rupe na osnovu kojih mogu ući u politiku.*²⁰

3.1. Uzroci nepovjerenja između Katoličke crkve i komunističkog režima u Jugoslaviji

Crkveni krugovi bili su uvjereni da je razlog napetih odnosa između Katoličke Crkve i države Titova želja za odvajanjem Katoličke crkve u Hrvatskoj od Rima, tj. stvaranje samostalne Katoličke crkve u Hrvatskoj po uzoru na Pravoslavnu crkvu u Srbiji. Tako je Katolička crkva osim „vjerskog grijeha“ imala i „nacionalni grijeh“, tj. stajala je na strani hrvatskog naroda.²¹ Nepovjerenje između Katoličke crkve u Hrvatskoj i nove komunističke vlasti bili je obostrano. Na to je u velikoj mjeri imao utjecaj ateistički pogled komunista za svijet. Josip Broz Tito još u studenom 1936. godine piše:

*Po svojim nazorima na svijet, mi, komunisti smo nosioci dijalektičkog materijalizma, i kao takvi – bezvjerci. Katolici su po filozofskim nazorima idealisti, vjeruju u Boga i crkvene dogme. Među ta dva nazora na svijet suprotnost je zaista nepomirljiva.*²²

¹⁹ Hrvatski političar, najutjecajniji komunistički rukovodilac u Hrvatskoj od kraja Drugog svjetskog rata do početka 1980-ih godina. Od 1945. do 1953. godine bio je predsjednik Vlade Narodne Republike Hrvatske. (Usp. H. MATKOVIĆ, *Povijest Jugoslavije 1918. – 1991.*, Pavičić, Zagreb, 1998., str. 280.)

²⁰ V. BAKARIĆ, Katolička crkva u odnosu prema državi, u: *Vjesnik Socijalističkog Saveza radnog naroda Hrvatske*, Zagreb, 16 (1955.) 3., str. 2.

²¹ Usp. B. GOLUŽA, *Pregled povijesti hrvatskoga naroda*, Crkva na kamenu, Mostar, 2004., str. 190.

²² T. VEREŠ, Zaboravljeni tekst Josipa Brozda Tita o komunistima i katolicima, u: *Glas Koncila*, 23. 10. 1977., str. 4.

Na odnos Crkve prema komunističkom režimu velik utjecaj imala su i ubojstva svećenika od strane partizana tijekom Drugog svjetskog rata.²³ Okrutnost komunističkog režima osjetili su i mnogi biskupi. Biskup dubrovački, mons. Josip Carević, ubijen je. Grkokatolički biskup Janko Šimrak osuđen je na smrt. Od posljedica trovanja umro je u zatvoru. Na kaznu zatvora osuđeni su mons. Josip Srebrnić, biskup krčki, mons. Kvirin Bonefačić, nadbiskup splitski, mons. Karlo Dragutin Čelik, biskup banjalučki i mons. Petar Čule, biskup mostarsko – duvanjski. Režim komunističke Jugoslavije na svojim leđima u najgrubljem obliku iskusili su i pripadnici ostalih vjeroispovijesti koji su također ubijani i osuđivani. U Zagrebu 1945. godine na smrt je osuđen zagrebački muftija imam Ismet Muftić, evangelički biskup Philipp Poppa, poglavar Hrvatske Pravoslavne Crkve Germogen Maksov, te nekoliko istaknutih pripadnika Jehovinih svjedoka pod optužbom da su surađivali s neprijateljima države.²⁴ Stotine svećenika je „u ime naroda“ izvedeno pred sud i osuđeno kao narodni neprijatelji na smrt ili na duge kazne robije. Ubojstva svećenika i vjernika događala su se svakodnevno, a Odjeljenje za zaštitu naroda, zloglasna tajna policija nikada nije pronašla napadače i ubojice.²⁵

Kako bi Crkvu učinili manje utjecajnom, te finansijski što siromašnijom, agrarnom reformom u kolovozu 1945. godine, Crkvi su oduzeti zemljišni posjedi veći od 10 hektara. Sve to pretvoreno je u državno vlasništvo, te je tako oduzeto oko 85% cjelokupnog crkvenog imanja.²⁶ Na taj način Crkva se željela staviti pod državni utjecaj.

3.2. Agrarna reforma i njezina provedba na crkvenim posjedima

Gospodarske prilike u zemlji nakon Drugoga svjetskog rata bile su izrazito teške. Državna vlast je radila na sređivanju najnužnijih gospodarskih resursa da bi se osigurala prehrana stanovništva. Tom prilikom tijela nove vlasti provodila su mjere oduzimanja imovine svima onima za koje se sumnjalo da su služili okupatorima ili ustaškom režimu.

²³Usp. M. AKMADŽA, *Katolička Crkva u komunističkoj Hrvatskoj 1945. – 1980.*, str. 23.

²⁴ Usp. A. BAKOVIĆ, *Stradanja Crkve u Hrvata u Drugom svjetskom ratu. Svećenici žrtve rata i poraća 1941. – 1945. i dalje*, Vlastita naklada, Zagreb, 1994., str. 45.

²⁵ Usp. A. LUKINOVIĆ, *Zagreb – devetstoljetna biskupija*, Glas koncila, Zagreb, 1995., str. 419.

²⁶ Usp. D. BILANDŽIĆ, *Hrvatska moderna povijest*, str. 256.

Političko raspoloženje seljačkog stanovništva bilo je izrazito važno za provedbu reforme, te je vlast nastojala problematiku što bolje prikazati u sredstvima javnog informiranja. *Zakon o agrarnoj reformi i kolonizaciji* jednoglasno je usvojila Privremena narodna skupština Demokratske Federativne Jugoslavije 23. kolovoza 1945. godine. Zakon je propisivao oduzimanje posjeda većih od 45 hektara, dok je za seljačke posjede određen maksimum od 20 do 35 hektara.²⁷ Katoličkoj crkvi se oduzimala zemlja kojom je uzdržavala svoje svećenike, biskupska i nadbiskupska sjemeništa i središnje urede. Ipak, Crkva se nikada nije protivila opravdanim socijalnim reformama pa ni onda kad su time bili pogođeni njeni materijalni interesi.²⁸

Nadbiskup Stepinac 17. i 20. kolovoza 1945. godine upućuje J. Brozu Titu, Predsjedništvu vlade Federalne Hrvatske i Komisiji za vjerske poslove u Zagrebu opširnu postavku u svezi s agrarnom reformom. Nadbiskup piše kako Katolička crkva nije konzultirana, te o zakonu prima saznanja iz nepotpunih novinskih izvještaja. Smatra da će Katolička crkva ostati bez gotovo sviju materijalnih sredstava njezine egzistencije. J. Broz Tito poslao je odgovor nadbiskupu Stepincu 1. rujna 1945. godine, nakon što je *Zakon o agrarnoj reformi i kolonizaciji* već donesen 23. kolovoza 1945. godine. U odgovoru piše da se reforma mora odnositi i na crkvena imanja jer je to volja širokih seljačkih masa.²⁹

Državna vlast je u svojim napadima na Katoličku crkvu nastojala uvjeriti javnost da Katolička crkva u pitanju agrarne reforme zastupa samo svoje materijalne probitke. Agrarna reforma se nastojala prikazati kao rezultat volje naroda, a ne samo kao dio programa Komunističke partije Jugoslavije. Prigodom razgovora s članovima britanskog Parlamenta i engleskim novinarima 12. studenog 1945. godine, J. Broz Tito osvrnuo se na agrarnu reformu govoreći o odnosima s Katoličkom crkvom:

Glavni i jedini razlog koji smeta crkvi jest agrarna reforma, mada je ona dosta elastična kad je u pitanju crkva. Na nas su se naljutili samo biskupi

²⁷ Usp. S. JOSIPOVIĆ, Odnos Đakovačke (Bosanske) i Srijemske biskupije prema zakonu o agrarnoj reformi i kolonizaciji iz 1945. godine, u: *Povijesni zbornik, godišnjak za kulturu i povijesno naslijeđe*, Osijek, 3 (2008.) 2., str. 197. – 198.

²⁸ Usp. M. PEM, *Povijest XVI. – XX. stoljeća*, Vlastita naklada, Zagreb, 2007., str. 486.

²⁹ Usp. M. AKMADŽA, *Katolička Crkva u komunističkoj Hrvatskoj 1945. – 1980.*, str. 49. – 50.

*koji imaju velike komplekse zemlje koji padaju pod udar agrarne reforme. A manji svećenici se ne ljute na nas.*³⁰

Glavni problemi kod provedbe reforme nastali su zbog različitog tumačenja Zakona. Katolička crkva je svojim tumačenjem Zakona nastojala što veći broj posjeda prikazati kao samostalne jedinice koje imaju pravo na maksimum od 10 hektara. Vlast je optuživala Katoličku crkvu da ubrzano osniva nove župe zbog usitnjavanja svojih posjeda čime je izigrala Zakon kako bi zadržala u svom vlasništvu što više posjeda. Predstavnici vlasti nastojali su Zakon primjenjivati što radikalnije ili čak ne poštovati, na štetu Katoličke Crkve. Nakon završene agrarne reforme, država je na ono malo zemljišta koje je ostalo Crkvi nametnula velike poreze i druga davanja, te ih mnoge župe nisu mogle podmiriti. Župe su tražile otuđenje dijela zemlje u korist seljaka ili poljoprivrednih zadruga, a Sveta Stolica to je odobrila shvativši prilike u kojima se nalazi Crkva u Jugoslaviji.³¹

3.3. Osnivanje staleških svećeničkih udruženja

Kako bi pod svoju utjecaj stavila Katoličku crkvu, država je uz pomoć nekih svećenika poticala osnivanje staleških svećeničkih udruženja. Hrvatski odvjetnik Lav Znidarčić vjeruje kako je svrha udruženja bila razjediniti katoličko svećenstvo i katoličke vjernike da bi se u budućnosti raskinulo sa Svetom Stolicom osnivanjem „Narodne crkve“.³² U stvaranje katoličkih staleških svećeničkih udruženja krenulo se prvo u onim krajevima gdje su crkvena vlast i veći do svećenstva bili skloni suradnji s vlastima - u Istri, Sloveniji i Bosni i Hercegovini. Prvo Staleško udruženje katoličkih svećenika osnovano je u Istri 16. rujna 1948. godine pod nazivom Društvo svećenika sv. Ćirila i Metoda u Pazinu.

Za Katoličku crkvu bila su neprihvatljiva udruženja koja su se osnivala slijedećih godina uz veliku potporu države. Komunistička vlast je svim sredstvima

³⁰ J. BROZD TITO, *Govori i članci*, Naprijed, Zagreb, 1962., str. 106.

³¹ Usp. M. AKMADŽA, *Oduzimanje imovine Katoličkoj crkvi 1945. – 1966. i crkveno – državni odnosi – primjer Zagrebačke nadbiskupije*, Tkalčić, Zagreb, 2003., str. 120. – 121.

³² Usp. L. ZNIDARČIĆ, *Alojzije Stepinac, O stotoj godišnjici rođenja*, Matica Hrvatska, Zagreb, 1998., str. 100.

podupirala udruženja uz obećanja da će svećenici dobiti socijalno osiguranje, mirovinu i druge pogodnosti ako postanu članovi udruženja. Isto tako, režim je mnoge svećenike prisilnim metodama natjerao da postanu članovi.³³

S obzirom na sve češće upite u vezi osnivanja svećeničkih udruženja u Zagrebačkoj nadbiskupiji, biskup Franjo Salis – Seewis 5. rujna 1952. godine donio je okružnicu u kojoj upozorava svećenstvo da prema zakonu kanonskog prava ne može postojati u Crkvi nikakvo udruženje koje nije osnovala ili odobrila zakonita crkvena vlast. Biskupska konferencija 26. rujna 1952. godine jednoglasno je donijela izjavu *Non licet* (Zabranjuje se), kojom oštro osuđuje staleška udruženja katoličkih svećenika i zabranjuje njihovo osnivanje. Pitanje svećeničkih udruženja postalo je jedan od glavnih uzroka zaoštavanja odnosa između Svete Stolice i Jugoslavije.³⁴

Biskupi su na razne načine pokušali utjecati na svećenike da se ne učlanjuju u udruženja, a one koji su se učlanili stegovno su kažnjavali. Te postupke biskupa državni su mediji redovito objavljivali, nastojeći ocrniti biskupe, kao progonitelje onih svećenika koji su za suradnju s državnim vlastima. Kako bi se prikazalo u javnosti da je narod protiv politike biskupa prema svećeničkim udruženjima, organizirani su prigodom posjeta pojedinih biskupa raznim mjestima, prosvjedni skupovi koji su uzvikivali razne optužbe na račun biskupa.³⁵

4. Sudski proces protiv zagrebačkog nadbiskupa dr. Alojzija Stepinca

Josip Broz Tito primio je 2. lipnja 1945. godine prvi put predstavnike katoličkog klera u Hrvata. Na sastanku u ime Katoličke crkve nazočan je bio zagrebački pomoćni biskup Franjo Salis – Seewis i Josip Lach, nekoliko kanonika, te provincijali dominikanaca i franjevaca s obzirom da je nadbiskup Stepinac bio zatvoren od strane komunističke vlasti 17. svibnja 1945. godine. Biskup Salis – Seewis istaknuo je značaj Katoličke crkve za hrvatski narod, te izrazio nadu da će vlada načela svoje *Deklaracije o slobodi vjeroispovijesti i savjesti* stvarno primjenjivati. Josip Broz Tito kritizirao je

³³ Usp. A. BENINGAR, *Alojzije Stepinac – hrvatski kardinal*, Hrvatska franjevačka provincija sv. Ćirila i Metoda, Zagreb, 1993., str. 643.

³⁴ Usp. M. AKMADŽA, *Katolička Crkva u komunističkoj Hrvatskoj 1945. – 1980.*, str. 138. – 139.

³⁵ *Isto*, str. 204. – 208.

Svetu Stolicu zbog njezine navodne naklonjenosti Italiji, te je izrazio želju da Katolička Crkva u Jugoslaviji bude više nacionalna, te da se osamostali od Vatikana jer su prema njegovu mišljenju stvoreni uvjeti za osamostaljenje.³⁶ Zastupnici zagrebačkog svećenstva stali su u obranu Svete Stolice, te naglasili kako katolici u Hrvatskoj ne traže od Svete Stolice veću slobodu nego je već imaju.³⁷ Rezultat tog razgovora bilo je puštanje nadbiskupa Stepinac iz zatvora 3. lipnja 1945. godine. Nadbiskup je odmah posjetio Bogoslovno sjemenište i izjavio: *Bit će borbe, najviše za odgoj mladeži.*³⁸ Neki autori smatraju da je Tito prvo nadbiskupa Stepinca dao uhititi pa tek onda s njim razgovarati jer je želio vidjeti koliki je njegov utjecaj u narodu i Crkvi.³⁹

4.1. Biskupska konferencija 1945. godine i *Pastirsko pismo*

Nakon što je nadbiskup Stepinac zatvoren te oslobođen, odnosi Katoličke crkve i vlasti nastavili su se pogoršavati. Zbog svojih propovjedi svećenici su olako završavali u zatvorima, ali narod je davao sve veću podršku Katoličkoj crkvi, a posebice nadbiskupu Stepincu. To se posebno očitovalo prilikom hodočašća u Mariju Bistricu 8. srpnja 1945. godine na kojem je sudjelovalo oko 50 tisuća ljudi.⁴⁰ Napetost između Katoličke crkve i države kulminirala je za vrijeme Biskupske konferencije održane od 17. do 22. rujna 1945. godine. Budući da se pritisak komunističkih vlasti na društveni i vjerski život nije smanjivao, zagrebački metropolit i predsjednik Biskupske konferencije Jugoslavije nadbiskup Alojzije Stepinac sazvao je biskupsku konferenciju u Zagrebu. Osnovna nakana konferencije bila je analizirati novonastale društvene i vjerske prilike, ukazati na nepravde nanesene katoličkoj vjeri nakon rata, te normalizirati odnos između Katoličke crkve i nove Jugoslavije.

Plod zasjedanja biskupske konferencije bilo je „pastirsko pismo“ upućeno katoličkim vjernicima 20. rujna 1945. godine. Na samom početku katolički se biskupi ograđuju od političkih motiva obraćanja vlastitim vjernicima, naglašavajući da nije na Katoličkoj Crkvi da vjernicima određuje kako će urediti svoja politička, gospodarska,

³⁶ Usp. I. MUŽIĆ, *Katolička Crkva Stepinac i Pavelić*, Dominović, Zagreb, 1997., str. 334.

³⁷ Usp. M. AKMADŽA, *Katolička Crkva u komunističkoj Hrvatskoj 1945. – 1980.*, str. 26.

³⁸ A. BENINGAR, *Alojzije Stepinac – hrvatski kardinal*, str. 466.

³⁹ Usp. M. AKMADŽA, *Katolička Crkva u komunističkoj Hrvatskoj 1945. – 1980.*, str. 27.

⁴⁰ *Isto*, str. 29.

narodna i vjerska pitanja dok god to oni čine u skladu s općim moralnim načelima koja obvezuju svakog čovjeka. Posebno se osvrću na ubijanje i uhićenje svećenika, odgoj mladeži, oduzimanja crkvene imovine, te oduzimanju katoličkog tiska.⁴¹ „Pastirsko pismo“ pročitano je 30. rujna 1945. godine vjernicima u crkvama cijele države. Iako je vlast svim silama pokušavala spriječiti čitanje pisma različitim prijetnjama, nadbiskup Stepinac osobno je pročitao pismo s propovjedaonice zagrebačke katedrale.⁴²

Kako vlast ne bi spriječila čitanje pisma nadbiskup Stepinac tekst pisma dostavio je Komisiji za vjerske poslove pola sata prije nego ga je on pročitao u katedrali. Jedno vrijeme uopće nije bilo reakcija na „Pastirsko pismo“, te su i novine šutjele čekajući reakcije političara, a onda je vlast kroz medije pokušala prikazati nejedinstvo Crkve. Predsjednik Demokratske Federativne Jugoslavije Josip Broz Tito za glasilo Komunističke partije Jugoslavije, „Borbu“ izjavljuje: *...biskupi, na čelu s nadbiskupom Stepincem, sadržajem Pastirskog pisma potvrđuju neprijateljsko raspoloženje prema DFJ.*⁴³ Osim toga Tito tvrdi da u Jugoslaviji nema progona Crkve, a dokaz tome je činjenica da biskupi na slobodi neprestano djeluju i govore protiv Jugoslavije. Komunistička vlast je smatrala da je pismo usmjereno na mobilizaciju katolika protiv nove Jugoslavije. Da je „Pastirsko pismo“ bilo najteži udarac za državnu vlast, potvrđuje i izjava nadbiskupa Stepinca 1957. godine:

*Nikada se nisam pokajao, da smo onako nastupili. Da smo šutjeli, još bi gore udarili po nama. Sve bi oni meni oprostili, samo da nije bilo onog, za njih „nesretnog“ pisma. Pa i to bi mi oprostili da sam ga kasnije opozvao. Ali, oslobodi me, Bože, takve pameti.*⁴⁴

Sveta Stolica 18. listopada 1945. godine službeno je prosvjedovala kod jugoslavenske vlade u pogledu vjerskih progona. Tim činom Sveta Stolica dala je do znanja jugoslavenskoj vladi, da podržava zaključke Biskupske konferencije.⁴⁵ Napetost između Katoličke crkve i države postajala je sve izraženija. U svezi s odnosima države i

⁴¹ Usp. S. ŠOTA, *Sudbina vjeronauka u Đakovačkoj i Srijemskoj biskupiji od 1944. do 1960.*, str. 66.

⁴² Usp. A. LUKANOVIĆ, *Zagreb – devetstoljetna biskupija*, str. 422.

⁴³ S. ŠOTA, *Sudbina vjeronauka u Đakovačkoj i Srijemskoj biskupiji od 1944. do 1960.*, str. 70.

⁴⁴ A. BENINGAR, *Alojzije Stepinac – hrvatski kardinal*, str. 502.

⁴⁵ Usp. M. AKMADŽA, *Katolička Crkva u komunističkoj Hrvatskoj 1945. – 1980.*, str. 36.

Katoličke crkve Tito je dao izjavu za glasilo Francuske komunističke partije *L'Humanite*:

Pravoslavni kler, u velikoj većini, vezan je za narod i ima lojalan i rodoljubiv stav. Jedan dio katoličkog svećenstva, naročito dio visokog svećenstva, crkvenih velikodostojnika, odigrao je nedoličnu ulogu za vrijeme rata... Za vrijeme rata surađivali su s okupatorima i paktirali protiv naroda. Izvjesni svećenici, u suradnji sa okupatorom i ustašama vršili su zločinačka djela, naročito prema pravoslavnom stanovništvu, Srbima, i rodoljubivim hrvatskim katolicima.⁴⁶

4.2. Suđenje zagrebačkom nadbiskupu Alojziju Stepincu

Josip Broz Tito prije početka suđenja nadbiskupu Stepincu pozvao je glavnog tužitelja Jakova Blaževića, te mu dao političke temelje za sudski postupak. Kasnije je Blažević proces protiv nadbiskupa Stepinca obrazlagao ovako:

Proces Lisaku, Stepincu, Šaliću i družini, ustaško – križarskim zločincima i njihovim pomagačima, raskrinkao je ulogu različitih faktora buržoazije te dijela visokog klera... U svemu tome posebno je bilo važno na činjenicama pokazati što je nacionalno, što je hrvatsko, a što je antinacionalno i antihrvatsko. Trebalo je razobličiti i pokazati što se krije iza raznih parola o obrani interesa hrvatskog naroda i tzv. hrvatske države.⁴⁷

Nadbiskup je uhićen 18. rujna 1946. godine, a suđenje je počelo je 28. rujna 1946. godine. Na sve točke optužnice,⁴⁸ nadbiskup Stepinac odgovorio je da nije kriv: *Ja sam za svoje uvjerenje sposoban podnijeti ne samo ismijehivanje, prezir i poniženje, nego – jer mi je savjest čista – pripravan sam svaki čas i umrijeti.⁴⁹*

⁴⁶ J. BROZD TITO, *Govori i članci*, str. 98. – 99.

⁴⁷ J. BLAŽEVIĆ, *Mač, a ne mir – za pravnu sigurnost građana*, Mladost, Zagreb – Beograd – Sarajevo, 1980., str. 32. – 33.

⁴⁸ Usp. M. AKMADŽA, *Katolička Crkva u komunističkoj Hrvatskoj 1945. – 1980.*, str. 70.

⁴⁹ I. MLIVONČIĆ, *Pape i Hrvati*, AGM, Zagreb, 1993., str. 191.

Za vrijeme suđenja vlast je kroz medije pružala podršku glavnom tužitelju Jakovu Blaževiću. Sudski postupak trajao je kratko, presuda je donesena 11. listopada 1946. godine. Nadbiskup Stepinac osuđen je na 16 godina zatvora s prisilnim radom i gubitkom političkih i građanskih prava na 5 godina. Kaznu strogog zatvora nadbiskup je održavao u Lepoglavi do 1951. godine, a zatim do smrti 1960. godine bio je u kućnom pritvoru u Krašiću.⁵⁰ Reakcije na presudu dolazile su sa svih strana, od crkvenih i političkih krugova diljem svijeta. Među prvima oglasio se 13. listopada 1946. godine ravnatelj programa „Američkog židovskog komiteta“ Louis S. Breir:

*Ovaj veliki čovjek Crkve bio je optužen, da je bio kolaborator nacista. Mi Židovi to poričemo... Iza Njegove Svetosti pape Pija XII., nadbiskup Stepinac bio je najbolji zastupnik progonjenih Židova u Europi.*⁵¹

Nadbiskup Stepinac u razgovoru s Ivanom Meštrovićem,⁵² koji ga je pohodio u Krašiću 11. srpnja 1959. godine, rekao je da je u zatvoru u Lepoglavi bio trovan, te u lipnju iste godine piše Meštroviću:

*Mi se ne čudimo ovdje tom postupku UDB-e, jer to joj je glavna zadaća: mučiti ljude dan i noć špijuniranjem, beskrajnim ispitivanjem, globama, zatvorima, terorom, koji nema primjera u povijesti civilizirane Europe, osim kod nacista. Već iz toga možete zaključiti, da je apsolutno nemoguće, da ikada pridobiju srca ljudi za ovaj monstruozi sistem. Ja vjerojatno ne ću doživjeti slom komunizma u svijetu, radi skrhanog zdravlja. Ali sam apsolutno siguran u taj slom.*⁵³

Dok je bio u kućnom pritvoru u Krašiću „Radio Vatikan“ 29. studenoga 1952. godine objavio je popis novih kardinala na kojem je bilo i ime nadbiskupa Alojzija Stepinca. Iste te godine liječnici su kardinalu Stepincu dijagnosticirali trombozu lijeve

⁵⁰ Usp. S. ŠOTA, *Sudbina vjeronauka u Đakovačkoj i Srijemskoj biskupiji od 1944. do 1960.*, str. 42.

⁵¹ V. NIKOLIĆ, *Stepinac mu je ime, Zbornik uspomena, svjedočanstava i dokumenata*, KS, München – Barcelona, 1978., str. 222.

⁵² Hrvatski kipar, arhitekt i književnik (1883. – 1962.) koji je odbio živjeti u komunističkoj zemlji, te nakon 17 godina izbjivanja, nakratko je posjetio Hrvatsku 1959. godine. Tom prilikom posjetio je u Krašiću nadbiskupa Alojzija Stepinca. (Usp. A. LUKANOVIĆ, *Zagreb – devetstoljetna biskupija*, str. 391.)

⁵³ E. BELUHAN, *Stepinac govori*, Hrvatska tiskara, Zagreb, 1967., str. 21.

noge, a već slijedeće godine, ustanovljeno je da kardinal boluje od rijetke krvne bolesti koja se očitovala u prevelikoj proizvodnji crvenih krvnih zrnaca. Za bolest kardinala Stepinca šira javnost saznala je preko *Vjesnika* koji je u broju od 10. srpnja 1953. godine, na zadnjoj stranici donio vijest, da je kardinal bolestan.⁵⁴

Kardinal Alojzije Stepinac umro je 10. veljače 1960. godine, a pokopan je u zagrebačkoj prvostolnici 13. veljače 1960. godine. Strani su mediji dozvolu pokopa kardinala Stepinca u zagrebačkoj prvostolnici ocijenili kao diplomatski potez i nagovještaj promjene politike jugoslavenske vlasti s ciljem normalizacije odnosa sa Svetom Stolicom. Papa Ivan XXIII. 17. veljače 1960. godine u bazilici Sv. Petra u Rimu u vezi odobrenja Stepinčeva pokopa u zagrebačkoj prvostolnici rekao je kako je riječ o gesti samilosti rimskog Pilata.⁵⁵ To je bio povod komunističke vlast da kaže kako je Sveta Stolica iskoristila smrt kardinala Stepinca za napade na Jugoslaviju.

5. Prekid diplomatskih odnosa Svete Stolice i FNRJ 1952. godine

U tajnosti biskupi Jugoslavije zatražili su upute od Vatikana kako se postaviti prema staleškim udruženjima katoličkih svećenika koje je podupirala vlast. Sveta Stolica je svoj odgovor poslala preko nuncijature beogradskom nadbiskupu Josipu Ujčiću. U odgovoru je izražena nada da će se biskupi uspjeti oduprijeti prijetnjama koja predstavljaju staleška udruženja.

U pismu koje su biskupi 1952. godine poslali Josipu B. Titu naveli su činjenicu da u Jugoslaviji nema potpunih vjerskih sloboda jer se uništavaju križevi uz ceste, uništavaju crkve, nasilno zatvaraju kapelice časnih sestara, pretvaranje crkava u prostore za druge namjene, tjelesni napadi na svećenike, zatvaranje i progon svećenika na montiranim političkim procesima, kažnjavanje školske djece zbog izražavanja svojih vjerskih osjećaja i sl.

Slovenski biskupi Vovk i Držečnik na konferenciji su pravili svoje bilješke koje nisu uništili. Bilješke je pronašla tajna policija, te su se pojavile u tisku, a to je vlasti bio dokaz da iza odluke biskupa stoji Sveta Stolica. Jugoslavenska vlada uputila je Vatikanu

⁵⁴ Vjesnik, Zagreb, 10. 7. 1953., str. 8.

⁵⁵ Usp. A. BENINGAR, *Alojzije Stepinac – hrvatski kardinal*, str. 792. – 794.

1. studenoga 1952. godine notu zbog uplitanja Vatikana u unutarnje poslove FNRJ. Istaknuto je da Sveta Stolica otežava odnose između katoličkog klera i državnih vlasti. U prosvjednoj noti se ističe kako je nedopustivo uplitanje Svete Stolice u unutarnje poslove Jugoslavije, te teži pogoršanju odnosa s Jugoslavijom.⁵⁶

Dok je jugoslavenska vlada čekala odgovor Svete Stolice na svoju notu, jedna odluka Svete Stolice poslužila je kao povod za odluku o prekidu diplomatskih odnosa s Vatikanom prije nego li je odgovor stigao. *Radio Vatikan* 29. studenoga 1952. godine objavio je popis novih kardinala na kojem je bilo i ime nadbiskupa Alojzija Stepinca. Odmah nakon toga uslijedila je žestoka kampanja komunističke vlasti putem medija protiv tog čina. Na prosvjednu notu Jugoslavije Sveta Stolica je odgovorila svojim prosvjednim pismom od 15. prosinca 1952. godine. Iznijela je prava kojih se ne može odreći, te bi njihovo nepriznavanje učinilo bi neplodnim razgovore s jugoslavenskom vladom. Sveta Stolica dala je do znanja jugoslavenskoj vlasti da sređivanja odnosa ne može biti dok se ta pitanja ne riješe.⁵⁷

Nota je navodno u Beograd stigla sa zakašnjenjem pa je jugoslavenska vlada prosvjedno pismo odbila vrativši ga nuncijaturi u Beogradu naizgled neotvoreno.⁵⁸ Pomoćni ministar vanjskih poslova Aleš Bebler 17. prosinca 1952. godine uručio je otpravniku poslova Apostolske nuncijature u Beogradu, monsinjoru Silviju Oddiju, prosvjedno pismo u kojem vlada FNRJ izjavljuje da je suvišno daljnje održavanje diplomatskih odnosa između FNRJ i Svete Stolice. Nakon što je vatikanski dnevni list *L' Osservatore Romano* objavio prosvjedno pismo Svete Stolice upućeno Jugoslaviji od 15. prosinca 1952. godine, komunistička vlast tvrdila je da je Sveta Stolica izmislila da je poslala prosvjedno pismo vladi FNRJ.⁵⁹

⁵⁶ Usp. M. AKMADŽA, Uzroci prekida diplomatskih odnosa između Vatikana i Jugoslavije 1952. godine, u: *Croatica Cristiana periodica*, br. 52 (2003.) 27., str. 190. – 192.

⁵⁷ *Isto*, str. 193. - 197.

⁵⁸ Usp. V. NIKOLIĆ, *Stepinac mu je ime, Zbornik uspomena, svjedočanstava i dokumenata*, str. 390.

⁵⁹ Usp. M. AKMADŽA, *Katolička Crkva u komunističkoj Hrvatskoj 1945. – 1980.*, str. 145. – 146.

6. Potpisivanje *Protokola između Svete Stolice i SFRJ 1966. godine*

Novi jugoslavenski Ustav donesen 7. travnja 1963. godine preimenovao je FNRJ u Socijalističku Federativnu Republiku Jugoslaviju (SFRJ). Iste godine pojavile su se prve naznake mogućih pregovora između Svete Stolice i SFRJ. Jugoslavenski veleposlanik u Rimu Ivo Vejvoda izrazio je želju jugoslavenske vlade za kontaktima sa Svetom Stolicom.⁶⁰ Kasnije je jugoslavenska vlada tvrdila da je poticaj za pregovore dala Sveta Stolica preko Nicole Jaegera, člana Ustavnog suda Italije, čovjeka bliska Svetoj Stolici.⁶¹

Dana 21. lipnja 1963. godine ustoličen je papa Pavao VI., tom prigodom priredio je prijem na kojem je zamolio veleposlanika Vejvodu da prenese J. Brozu Titu poziv na prijem, te nadu da će njegov pontifikat dovesti do poboljšanja odnosa između Vatikana i Jugoslavije. U znak zahvale poslao je Titu Zlatnu medalju – spomenicu. To je stvorilo pozitivno ozračje za početak pregovora između Svete Stolice i Jugoslavije već slijedeće godine, razmjenom promemorija s naznakama točaka koje su dvije strane željele uzeti u razmatranje tijekom pregovora.

Sveta Stolica je na popis prioriteta stavila: primjenjivanje načela slobode savjesti i vjeroispovijesti za sve građane, neutralnost države u pitanju vjerske nastave, sjemeništa, novicijata, vojne službe svećenika, slobode vršenja vjerskih obreda, podjele sakramenata, katoličkog tiska, svećeničkih udruženja, crkvenih zgrada i hramova, jednakost svećenika pred zakonom, sloboda općenja sa Svetom Stolicom. Među manje bitna pitanja navedena su pitanja matičnih knjiga, vjerskih škola, katoličkih laičkih organizacija, oporezivanje Crkve i svećenstva, te razmatranje uredbi o izvršenju Zakona o pravnom položaju vjerskih zajednica. Jugoslavenska strana je tražila: suglasnost vlade pri imenovanju biskupa, granice biskupija, osudu političkog djelovanja svećenstva, posebno onog u iseljeništvu, također im je bilo važno pitanje svećeničkih udruženja.⁶²

Papa Pavao VI. primio je 15. siječnja 1965. godine Vejvodu, jugoslavenskog veleposlanika u Rimu, na njegov zahtjev. Povod prijema bila je želja zahvaliti Papi u

⁶⁰ Usp. A. CASAROLI, *Mučeništvo strpljivosti, Sveta Stolica i komunističke zemlje 1963. – 1989.*, KS, Zagreb, 2001., str. 318.

⁶¹ Usp. M. AKMADŽA, *Katolička Crkva u komunističkoj Hrvatskoj 1945. – 1980.*, str. 282. – 285.

⁶² Usp. R. RADIĆ, *Država i verske zajednice 1945. – 1970.*, Institut za novu istoriju Srbije, Beograd, 2002., str. 505. – 506.

ime jugoslavenske vlade na pomoći koju je Papa poslao povodom potresa koji je pogodio Skopje 1963. godine i za vrijeme poplave u Zagrebu 1964. godine. To je bila prva audijencija predstavnika jugoslavenske vlade kod pape od prekida diplomatskih odnosa, te je izazvala veliku pozornost novinara i međunarodne javnosti. Pravi cilj posjeta bilo je iznošenje stajališta jugoslavenske strane o crkveno – državnim odnosima u Jugoslaviji, te odnosima Svete Stolice i Jugoslavije, kao i da se sazna Papino mišljenje u vezi s tim. Papa je naglasio da se Crkva ne želi miješati u politički život zemlje i tražiti povlastice za sebe, izazivši nadu u uspješan svršetak pregovora.⁶³

Pregovori između Svete Stolice i Jugoslavije trajali su sve do 1966. godine kada je u Beogradu 25. lipnja potpisan *Protokol* o razgovorima koji su vođeni između predstavnika vlade SFRJ i predstavnika Svete Stolice u cilju sređivanja odnosa između jugoslavenske vlade i Katoličke crkve. U ime Svete Stolice *Protokol* je potpisao mons. Agostino Casaroli, podtajnik Kongregacije za izvanredne crkvene poslove, a u ime vlade SFRJ Milutin Morača, predsjednik Savezne komisije za vjerska pitanja.

Vlada SFRJ zajamčila je Katoličkoj crkvi u Jugoslaviji slobodno vršenje vjerskih obreda i vjerskih poslova u okviru ustavnih i zakonskih načela. Biskupima je zajamčena mogućnost održavanja kontakta sa Svetom Stolicom, smatrajući da ti kontakti imaju isključivo vjerski karakter. Sveta Stolica je potvrdila da se djelatnost katoličkih svećenika treba odvijati u vjerskim i crkvenim okvirima, osudila je svaki čin političkog terorizma ili sličnih oblika nasilja. U slučaju da SFRJ ocjeni, da neki svećenici sudjeluju u takvim akcijama na njenu štetu, Sveta Stolica izražava spremnost uzimanja u razmatranje mjera koje Kanonsko pravo predviđa za takve slučajeve.⁶⁴

S hrvatske strane potpisivanju *Protokola* najviše su se protivili hrvatski svećenici u iseljeništvu koji su 7. kolovoza 1966. godine u Konigsteinu donijeli *Deklaraciju o potpisivanju Protokola*. Naveli su kako je u Jugoslaviji Partija iznad Ustava, te otvoreno ide na uništavanje vjere. S druge strane zbog potpisivanja *Protokola* nezadovoljna je bila Srpska pravoslavna crkva. Da bi ublažila nezadovoljstvo, vlada joj je odlučila pojačati novčanu i drugu pomoć.⁶⁵

⁶³ Usp. R. RADIĆ, *Država i verske zajednice 1945. – 1970.*, str. 511.

⁶⁴ Usp. M. AKMADŽA, *Katolička Crkva u komunističkoj Hrvatskoj 1945. – 1980.*, str. 320. – 321.

⁶⁵ Usp. R. RADIĆ, *Država i verske zajednice 1945. – 1970.*, str. 535.

Razmjena izaslanika između Svete Stolice i Jugoslavije dogodila se sredinom studenog 1966. godine kad je u Vatikan doputovao izaslanik jugoslavenske vlade Vjekoslav Cvrle, a u Beograd apostolski delegat i izaslanik Svete Stolice, nadbiskup mons. Mario Cagna.⁶⁶

7. Djelovanje Katoličke crkve prije i nakon potpisivanja *Protokola*

Kada su diplomatski odnosi sa Svetom Stolicom bili prekinuti, Katolička crkva u Jugoslaviji nije se imala kome obratiti u slučaju kršenja njezinih prava, više ništa nije štitilo Crkvu od pritiska komunističkoga sustava. Trenutak koji je odredio dalje djelovanje Crkve bila je intenzivna migracija ruralnoga stanovništva u grad, s ciljem trajnoga preseljenja krajem 50-ih, te osobito tijekom 60-ih godina 20. stoljeća. U kratkom su roku nastajale nove gradske četvrti koje su se popunjavale pridošlicama sa sela. Mnogi su od njih bili katolički vjernici koji su željeli nastaviti vjersku praksu i u novoj sredini. Te su okolnosti usmjerile Crkvu da i pod pritiskom komunističkoga režima organizira svoj rad, u zadanim zakonskim okvirima, uz podršku vjernika, a nerijetko i uza sukobljavanje s predstavnicima lokalne vlasti.⁶⁷ U razdoblju pregovora između Svete Stolice i SFRJ oko ponovne uspostave diplomatski odnosa državnu vlast zabrinjavala je sve veća izgradnja crkvenih zgrada od strane Katoličke crkve. Vlasti nisu poduzimale konkretne mjere sprečavanja gradnje osim administrativnog odugovlačenja kod izdavanja građevinskih dozvola jer nisu željeli utjecati na pregovore.

U *Glasu Koncila* 27. rujna 1964. godine nadbiskup Šeper istaknuo je problem nedostatka crkava u gradu Zagrebu, te je pozvao vjernike da pomažu svećenicima u nastojanju da osiguraju neke skromne prostorije za bogoslužje.⁶⁸ Novčana sredstva za gradnju Katolička crkva je dobivala iz inozemstva, posebice iz SAD-a, od hrvatskih iseljenika, ali i različitih crkvenih organizacija. Sve se više povećavao i prilog od

⁶⁶ Usp. M. AKMADŽA, *Katolička Crkva u komunističkoj Hrvatskoj 1945. – 1980.*, str. 324.

⁶⁷ Usp. M. BREKALO, A. LUČIĆ, Osnivanje prvih katoličkih župa u Osijeku za vrijeme komunističkog režima u Jugoslaviji, u: *Diacovensia*, 24 (2016.) 1., str. 199. – 201.

⁶⁸ Glas Koncila, br. 19, 27. 9. 1964., str. 7.

vjernika u domovini. Osim u novcu vjernici su pomagali izgradnju crkava dajući radnu snagu i građevinski materijal.⁶⁹

U razdoblju nakon potpisivanja *Protokola* 1966. godine mjesne vlasti i organizacije bile su zbunjene što učiniti u vezi s crkvenih zahtjeva za izgradnju novih crkava. Prije potpisivanja *Protokola* takvi zahtjevi su se odugovlačili i odbijali, a sada dolaze upute, da se gradnje odobre. Na probleme gradnje crkava upozoravao je biskup Lach koji je uputio pismo Komisiji za vjerska pitanja grada Zagreba u kojem zahtjeva da se prestane s odugovlačenjem izdavanja rješenja o lokacijama za gradnju crkava. Nakon što je kardinal Šeper otišao na novu dužnost u Vatikan, njegov nasljednik Franjo Kuharić nastavio je ukazivati na probleme oko gradnje crkava. Iako vlasti nisu poduzimale oštre mjere protiv gradnje, ipak su na različite načine usporavale ili pokušavale onemogućiti značajniju gradnju. Tako se gradnja nekih crkava razvukla sve do kraja 80-ih godina 20. stoljeća, a neke su završene tek nakon osamostaljenja Hrvatske.⁷⁰

7.1. Odluka o osnivanju novih župa u Đakovačkoj ili bosanskoj i srijemskoj biskupiji

Od kraja 50-ih godina grad Osijek počeo se teritorijalno širiti, a broj njegovih stanovnika naglo se povećavao. Prema popisu stanovništva, provedenom 1948. godine, grad Osijek brojio je 49.672 stanovnika. U sljedećih nekoliko godina broj stanovnika u gradu se udvostručio.⁷¹ U Osijeku se od 1948. godine počinje brže razvijati poljoprivredno - prehrambena i drvna industrija, te kemijska i metalna industrija. Mnogi su se doselili u Osijek nadajući se zaposlenju ili boljim uvjetima života.⁷²

U to vrijeme grad Osijek je imao tri župe: na području Gornjega grada Župa svetih Petra i Pavla, apostola, osnovana 1688. godine; u Tvrđi Župa svetoga Mihaela,

⁶⁹ Usp. M. AKMADŽA, *Katolička Crkva u komunističkoj Hrvatskoj 1945. – 1980.*, str. 321. – 322.

⁷⁰ Usp. M. AKMADŽA, *Franjo Šeper. Mudrošću protiv jednoumlja*, Otakar Keršovani d.o.o., Zagreb, 2009., str. 249. – 263.

⁷¹ Usp. A. WERTHEIMER - BALENTIĆ, Stanovništvo Osijeka i osječkoga kraja, 1948.-1991., u: *Analitički Zavod za znanstveni rad u Osijeku*, br. 12 (1996.) 1., str. 23.

⁷² Usp. M. BREKALO, A. LUČIĆ, Osnivanje prvih katoličkih župa u Osijeku za vrijeme komunističkog režima u Jugoslaviji, str. 203.

arhandela, koja se spominje u 13. st., a obnovljena je 1688. godine; te u Donjem gradu Župa Preslavnoga Imena Marijina, osnovana 1688. godine. U novonastalim okolnostima, zbog sve većeg priljeva stanovništva u grad, osnovane su dvije nove župe. Dekretom Biskupskoga ordinarijata 1961. godine osnovana je Župa sv. Josipa Radnika (Osijek V) koja je obuhvaćala Industrijsku četvrt, a njezinim prvim župnikom imenovan je vlč. Nikola Kerčov.⁷³ U isto je vrijeme osnovana i Župa sv. Ivana Nepomuka (Osijek VI) koja je obuhvaćala Retfalu, Višnjevac i Kravice. Prvi župnik ove župe postao je vlč. Željko Pavličić.⁷⁴ Nekoliko godina kasnije, 1. siječnja 1969. godine osnovana je još jedna nova - Župa Bezgrešnog začeca BDM, danas sv. Leopolda Mandića.

7.2. Pregled povijesti Župe sv. Leopolda Mandića, Osijek VII prije njezina osnutka

Sve do 19. stoljeća na području ove župe bile su šume i polja, te poneka livada. Gospodari su bili grofovi Keglevići i Pejačevići. Početkom 20. stoljeća ovdje su izniknula tri naselja: Čepinska cesta (danas Cvjetno naselje), Brešće (danas Briješće) i Livana. Na ovom području bila je gostionica zvana „Krvava čarda“, nazvana po razbojniku Jovanu Stanisavljeviću Čarugi koji je pljačkao na prostoru Slavonije i Vojvodine za vrijeme i nakon Prvog svjetskog rata.⁷⁵

Časna sestra Ana Agneta Rutzky, porijeklom Pruskinja iz Družbe časnih sestara Usmiljenki sv. Vinka Paulskog 15. srpnja 1906. godine kupila je na Čepinskoj cesti nekoliko desetaka hektara polja i livada s jednom trošnom kućom što i danas stoji s desne strane crkve. Sestre, njih desetak došle su iz svog samostana „Dom sv. Vinka“ u osječkoj, danas Strossmayerovoj ulici. Sestre su uz pomoć seljaka obrađivale zemlju i prehranjivale djecu u dječjem sirotištu (danas „Klasje“) koji im je 1889. godine povjerio grad Osijek. Na zemlji su redovito sadile pšenicu i kukuruz, te brinule za domaće

⁷³ Hrvatska (dalje: HR) Nadbiskupijski arhiv Đakovo (dalje: HR – NAĐ) Ordinarijat (dalje: O), 1157/1961: Dekret Biskupskoga ordinarijata u Đakovu o osnutku Župe sv. Josipa Radnika u Osijeku V, Đakovo 21. 6. 1961.

⁷⁴ HR – NAĐ – O, 1157/1961: Dekret Biskupskoga ordinarijata u Đakovu o osnutku Župe sv. Ivana Nepomuka u Osijeku VI, Đakovo 21. 6. 1961.

⁷⁵ Hrvatska (dalje: HR) Arhiv Župe sv. Leopolda Mandića Osijek VII (dalje: HR – AŽ) Spomenica rkt. Župe sv. Leopolda Mandića Osijek VII (dalje: S), nije vođena u razdoblju od 1969. do 1986. godine kad je tadašnji župnik o. Krešo Borković naknadno upisao sve važnije događaje koji su se dogodili u povijesti Župe.

životinje - patke, kokoši, svinje, dvije krave, jednog konja, te ponekad tele. Usjeve i mlijeko redovito su slale u „Dom sv. Vinka“, te dječje sirotište. Kako u to vrijeme nije bilo autobusa, sestre su pješice, dva puta tjedno odlazile na misu u kapucinsku crkvu u gradu. Put je bio dug i naporan, posebno u lošim vremenskim uvjetima i tijekom zime. Za vrijeme Prvog svjetskog rata (1914. – 1918.) na posjedu sestara bilo je pedeset ruskih vojnika kojima su sestre više od tri tjedna svakodnevno kuhale.⁷⁶ Na Čepinskoj cesti 1940. godine bilo je samo 22 katoličke i dvije pravoslavne obitelji.⁷⁷

Časne su sestre, izgubivši brigu za Dječje sirotište, više poklonile nego prodale velik dio svog zemljišta, posebno poslije 1945. godine, uglavnom nadničarima i radnicima s pustare Ankin Dvor, pa je na njihovu posjedu do 1947. godine sagrađeno 24 domaćinstva.⁷⁸

7.3. Kapela u Brešću

Nekoliko godina kasnije, 1. srpnja 1961. godine osnovana je nova osječka župa, sv. Josipa Radnika, čije su granice obuhvaćale Čepinsku cestu. Župnik župe sv. Josipa Radnika vlč. Nikola Kerčov redovito je za vrijeme božićnog blagoslova obitelji pohodio časne sestre i katoličke obitelji koje su stanovale u ovom udaljenom djelu njegove župe. U zimu 1963./64. godine vlč. Kerčov došao je po običaju na blagoslov, te usput spomenuo časnim sestrama kako bi on mogao ponekad ovdje za njih desetak slaviti misno slavlje, samo kad bi imale neku prostoriju za to. Kronika časnih sestara Usmiljenki i Spomenica Župe sv. Leopolda Mandića donose različite podatke o izgradnji kapelice časnih sestara. U Spomenici se navodi kako je vlč. Kerčov otišao od časnih sestara i nije više mislio na ono što im je rekao, uvjeren da one to ne mogu izvesti, te da tako nešto ne bi bilo moguće ni za njega zbog velike udaljenosti župnog centra i kuće sestara. Iznenadio se kad su u proljeće 1964. godine sestre došle i rekle kako je kapelica gotova i da može početi što je prilikom blagoslova obitelji obećao.

⁷⁶ Hrvatska (dalje: HR) Arhiv Župe sv. Leopolda Mandića Osijek VII (dalje: HR – AŽ) Provincijalna kronika časnik sestara Usmiljenki sv. Vinka Paulskog (dalje: K), 1914.

⁷⁷ HR – AŽ – S

⁷⁸ HR – AŽ – K, 1945.

Prema Spomenici Župe, sestre su od jedne štale o svome trošku podigle kapelicu.⁷⁹ S druge strane, Kronika časnih sestara Usmiljenki kaže:

Župnik in dekan župnije sv. Jožefa delavca v Osijeku, Savska 34, g. Nikola Kerčov, kamor je Pustara spadala, je škofijski ordinariat v Đakovu zaprosil dovoljenja, da se na sestrskem svetu postavi kapela. Škof dr. Stjepan Bäuerlein je to rad dovolil. 1. 7. 1964 so začeli gospodarsko poslopje podirati. Vse delo je vodil župnik Kerčov. Zidovi so hitro rasli. Sestre so skrbele in plačale za gradbeni material, delavce in gradbenika. Zato je kapela ostala sestrska last.⁸⁰

Odnosno, vlč. Nikola Kerčov zatražio je dopuštenje Biskupskog ordinarijata u Đakovu za izgradnju kapele časnih sestara, što je biskup Stjepan Bäuerlein dozvolio. Gradnja je započela 1. srpnja 1964. godine, sestre daju jednu svoju prostoriju, te su osigurale sav građevinski materijal i radnike, a vlč. Kerčov je vodio radove. S obzirom da su sestre uložile financijska sredstva, dogovoreno je da kapela bude imovina sestara.

Iz dopisa vlč. Kerčova Biskupskom ordinarijatu u Đakovu stoji:

Časne sestre su uredile posebnu prostoriju sebi za kapelicu sa razmjerom 4,5x6 povezanu i sa malom sakristijom koja bih mogla služiti i za ispovjedaonicu, Za ovu kapelicu nabavile su novi oltar prema nacrtu profesora Alojzije Ulman. Sakristija je sa svim crkvenim posuđem za sv. Misu. Preko župnog ureda u Osijeku V, upravljaju molbu Biskupskom Ordinarijatu za proglašenje određene prostorije bogomoljom... U suglasnosti sa upraviteljem župe željeli bih da zaštitnik kapelice bude BEZGREŠNA.⁸¹

Dozvolu za otvaranje kapelice na posjedu časnih sestara Usmiljenki sv. Vinka, Čepinska cesta 355, dao je Biskupski ordinarijat svojim dopisom od 23. srpnja 1964. godine. Između ostalog se navodi:

Dopuštam da se tako blagoslovljena kapelica preda na upotrebu za službu Božju s karakterom JAVNE KAPELE kako to određuje kan. 1188 § 2.

⁷⁹ HR – AŽ – S

⁸⁰ HR – AŽ – K, 1964.

⁸¹ HR – NAĐ – O, 1372/1964: Izvještaj o otvaranju kapelice na pustari s. sv. Vinka, Osijek 2. 7. 1964.

*toč. 1. i da se u njoj obavlja javna služba Božja kako za zajednicu č. sestara, tako i za vjernike koji tamo gravitiraju.*⁸²

Kapelica Župe sv. Josipa Radnika u Osijeku blagoslovljena je 20. kolovoza 1964. godine.⁸³ Blagoslovio ju je biskup Stjepan Bäuerlein u nazočnosti 14 svećenika i između 400 do 500 ljudi. Stavljena je pod zaštitu Bezgrešne, a na nedjeljnom misnom slavlju koje se održavalo jednom mjesečno, kapelica je bila ispunjena vjernicima. Kako nisu svi mogli stati u kapelu, svećenik je kroz prozor kapelice podjeljivao sv. pričest.⁸⁴

Zbog velike udaljenosti vlč. Nikola zamolio je pomoć osječkih otaca Isusovaca. Oni zbog premalog broja svećenika nisu mogli prihvatiti ponudu. Nakon toga vlč. Nikola zamolio je tadašnjeg provincijala Hrvatske kapucinske provincije, p. Serafina Turčina da Kapucini budu duhovnici – ispovjednici sestrama. U dogovoru sa svojom braćom u osječkom samostanu, p. Serafin ponudu je prihvatio.⁸⁵ U kapelici je postavljen i blagoslovljen križni put 1966. godine, a u tom dopisu Biskupski ordinarijat u Đakovu župniku Kerčovu piše:

*Bilo bi vrlo zgodno, da zamolite o. Kapucine u Osijeku koji Vam i inače pomažu u dušobrižničkim poslovima, da Vam jedan od njihovih otaca obavi obred blagoslova tog križnog puta, što bi se inače i u pravilu moralo učiniti da su isti na području Vaše župe.*⁸⁶

Iste godine u kapelici slavljena je misa polnoćka, a župnik Kerčov piše:

*Inače oci kapucini kao pomoć ovoj župi redovito kaskuriraju i to ne samo nedjeljom već gotovo svaki dan služe svetu Misu. Oni su sami predložili da bih rado služili sv. Misu polnoćku poznavajući pastoralne potrebe ovog radničkog djela predgrađa Osijeka.*⁸⁷

⁸² HR – NAD – O, 1372/1964: Dopuštenje za otvaranje kapelice s. Usmiljenki, Đakovo 23. 7. 1964.

⁸³ HR – NAD – O, 1613/1964: Blagoslov filijalne kapelice župe sv. Josipa Radnika, Đakovo 7. 8. 1964.

⁸⁴ HR – AŽ – K, 1964.

⁸⁵ HR – AŽ – S

⁸⁶ HR – NAD – O, 620/1966: Postavljanje i blagoslov križnog puta u filijalnoj kapelici na Čepinskoj cesti br. 355, Đakovo 19. 2. 1966.

⁸⁷ HR – NAD – O, 3135/1966: Polnoćka na filijali u Brešću, Osijek 16. 12. 1966.

Već slijedeće godine, 1967., prvi je put na Veliki četvrtak služena tiha sv. misa.⁸⁸ Euharistija u kapeli postaje sve češća, te uskoro svakodnevna, na misna slavlja počeli su dolaziti katolički vjernici koji su bili sve brojniji na ovom području. Sveta misa bila je svaki dan ujutro u 6 sati, a četvrtkom i subotom u 18 sati, te se održavala i redovita kateheza za mlade nedjeljom. Godine 1967., 18. lipnja prvi je put u kapelici bila svečanost prve pričesti.⁸⁹

8. Osnivanje Župe Bezgrešnog Začeca BDM

Godine 1967. vlč. Nikola izvijestio je Biskupski ordinarijat u Đakovu da se ovaj dio Župe sv. Josipa Radnika formira kao posebna cjelina bez povezanosti sa središtem Župe, te se tako i kartoteka vodi posebno u kapelici. Geografski položaj ovog dijela Osijeka takav je da za sebe predstavlja jednu cjelinu, te moli da se razmotri osnivanje nove župe jer ima oko 300 katoličkih obitelji, te oko 200 djece koja pohađaju redovitu vjersku poduku u kapelici časnih sestara.⁹⁰ Predstojništvo časnih sestara Kćeri kršćanske ljubavi sv. Vinka Paulskog u Beogradu obavijestilo je župnika Nikolu, da su sestre spremne darovati dio svojih livada za izgradnju buduće crkve.⁹¹

Župnik vlč. Nikola Kerčov u dogovoru s ocima kapucinima svojim dopisom br. 59/1968. od 9. kolovoza 1968. godine, te Hrvatski kapucinski Komisarijat iz Zagreba svojim dopisom br. 185/1968. od 8. kolovoza 1968. godine predlažu đakovačkom biskupu mons. Stjepanu Bäuerleinu osnivanje nove župe koja bi bila povjerena ocima kapucinima. Časne sestre Usmiljenke sv. Vinka Paulskog darovale su 1. listopada 1968. godine 1041m² svoje livade Kapucinskom samostanu u Osijeku za izgradnju pastoralnog centra buduće župe,⁹² te je župnik Nikola izvijestio je Biskupski ordinarijat, da je sve spremno za osnivanje nove župe.⁹³ Dopisom od 21. studenoga 1968. godine Ordinarijat je obavijestio župnika da će nova župa svoj životni hod započeti 1. siječnja

⁸⁸ HR – NAĐ – O, 873 – 1967: Sveta misa na Veliki četvrtak kapelici u Brešću, Đakovo 20. 3. 1967.

⁸⁹ HR – AŽ – S

⁹⁰ HR – NAĐ – O, 3200/1968: Izvještaj o osnivanja nove župe u Osijeku – Brešće, Osijek 17. 12. 1967.

⁹¹ HR – AŽ – K, 1967.

⁹² HR – NAĐ – O, 3200/1968: Darovni ugovor između sestara Usmiljenki i Kapucinskog samostana u Osijeku, Osijek 1. 10. 1968.

⁹³ HR – NAĐ – O, 3200/1968: Osnivanje nove župe Osijek – Brešće, Osijek 4. 11. 1968.

1969. godine, te predlaže da se nazove „Livana“ i stavi pod zaštitu Bezgrešnog Začeca BDM.⁹⁴

Dekretom br. 3200/1968. od 16. prosinca 1968. godine đakovački biskup mons. Stjepan Bäuerlein osniva Župu Bezgrešnog Začeca Blažene Djevice Marije Osijek VII. U dekretu je napisano: *Nebeski zaštitnik nove župske crkve biti će sluga Božji O. LEOPOLD MANDIĆ ako u to vrijeme bude završena i proglašena njegova beatifikacija.*⁹⁵ Župa je nastala diobom Župe sv. Josipa Radnika u Osijeku V i Župe Presvetog Trojstva Čepin 1, sa sjedištem na Čepinskoj cesti 355. Prostire se uz Čepinsku cestu (danas Ulicu sv. L. B. Mandića) od kamenog križa⁹⁶ prema gradu, pa do broja 80 u naselju Livana u dužini oko 4 km, te u širini 2 km, tj. sa lijeve i desne strane Čepinske ceste po jedan kilometar. U župu spadaju naselja: Čepinska cesta (danas Cvjetno naselje), Brešće (danas Briješće), Livana, pustara Ankin Dvor i Šeper pustara. Graniči na istoku sa Župom sv. Josipa Radnika – Osijek V, na sjeveru sa Župom sv. Križa – Osijek VI (Retfala), na jugu sa Jovanovcem (danas Ivanovac), te na zapadu sa Župom Presvetog Trojstva – Čepin I.

Ugovorom između Đakovačke i srijemske biskupije i Hrvatske kapucinske provincije od 16. prosinca 1968. godine župa je povjerena ocima kapucinima. Istim dekretom određen je prvi župnik nove župe, o. Zvonko Marija Pšag, gvardijan u osječkom Kapucinskom samostanu.⁹⁷ Za privremeno bogoslužje koristila se kapelica Bezgrešnog začeca BDM u kući Milosrdnih sestara sv. Vinka. Nova crkva sa ostalim župnim prostorijama gradila se kasnije na zemljištu što su ga u tu svrhu sestre darovale.

⁹⁴ HR – NAĐ – O, 3200/1968: Osnivanje nove župe Osijek – Brešće, Đakovo 21. 11. 1968.

⁹⁵ HR – NAĐ – O, 3200/1968: Dekret Biskupskoga ordinarijata u Đakovu o osnutku Župe Bezgrešnog Začeca Bl. Djevice Marije u Osijeku VII, Đakovo 16. 12. 1968.

⁹⁶ Idući Ulicom sv. L. B. Mandića prema Osijeku, s desne strane nalazi se raspelo što ga je netko nepoznat podigao početkom 20. stoljeća. Narodna je predaja kako je neki bogohulnik pucao u raspelo, te ga ošteti. No, usta su mu potom dobila sasvim neprirodan izgled. Raspelo popraviše pobožni ljudi i na njemu napisahu: *Bogu na slavu, narodu na spas ovo Raspelo podižu građani Osijeka.* Kasnije je olujno nevrijeme uništilo korpus, ali su ga župljani ove župe obnovili, te ga je župnik Zvonko M. Pšag blagoslovio na Novu Godinu 1970. godine. (Usp. HR – NAĐ – O, 3082/1969: Blagoslov raspela na Čepinskoj cesti, Osijek 18. 2. 1970.)

⁹⁷ HR – NAĐ – O, 3201/1968: Dekret imenovanja o. Zvonka Marije Pšaga upraviteljem župe Osijek VII, Đakovo 16. 12. 1968.

Ovo je bio prvi slučaj da je osnovana nova župa (1. siječnja 1969. godine) koja je stavljena u funkciju prije nego što se njezino područje u potpunosti naselilo.⁹⁸

8.1. Otvorenje Župe 1. siječnja 1969. godine

*Na Novu Godinu 1. siječnja 1969. godine osvanulo je veoma hladno jutro, ali se u Čepinskoj 355, u kapelici i dvorištu skupilo veliko mnoštvo vjernika, možda oko 500, koji su radosno dočekali svoje svećenike i sudjelovali kod dirljive svečanosti otvorenja nove župe.*⁹⁹

Kod obreda su sudjelovali preč. Matija Pavić, kanonik iz Đakova – biskupov delegat, o. Serafin Turčin, kapucinski provincijal iz Zagreba, vlč. Nikola Kerčov, župnik matične Župe sv. Josipa Radnika, o. Zvonko M. Pšag¹⁰⁰, gvardijan kapucinskog samostana u Osijeku i imenovani upravitelj nove župe, časne sestre i župljani.

Na području Župe u vrijeme njezina osnivanja živjelo je oko 1200 katolika u 273 katoličke obitelji. U naseljima Brešće i Livana bilo je dosta pravoslavaca (oko 700), a neki od njih slali su svoju djecu na kršćansku poduku. U molbi Biskupskom ordinarijatu 1969. godine župnik Zvonko M. Pšag, piše kako je kupljeno zvono teško 53 kilograma, nabavljeno u Zagrebu doprinosima vjernika. Moli biskupa da osobno blagoslovi novo zvono, te ukoliko on to nije u mogućnosti, moli da se prednost da preč. Matiji Paviću, kanoniku koji je kao delegat Ordinarija obavio otvorenje župe.¹⁰¹ Novo zvono blagoslovio je vlč. M. Pavić, 9. ožujka 1969. godine.¹⁰²

U prvoj godini života Župe vjernici su se redovito okupljali nedjeljom na župnoj misi u 11 sati, te 17 sati. Kroz tjedan, u obične dane euharistija se slavila preko ljetnih

⁹⁸ Usp. M. BREKALO, A. LUČIĆ, Osnivanje prvih katoličkih župa u Osijeku za vrijeme komunističkog režima u Jugoslaviji, str. 209.

⁹⁹ HR – AŽ – S

¹⁰⁰ O. Zvonko Marija Pšag rodio se u selu Križovljan (pokraj Varaždina) 18. kolovoza 1924. godine, a za svećenika je zaređen 16. travnja 1950. godine. Bog ga je nadario izuzetnim darom za sviranje i pjevanje, te iskrenim ljudskim i dobrodušnim pristupom ljudima. (Usp. HR – AŽ – S, 16. 9. 1969.)

¹⁰¹ HR – NAĐ – O, 747/1969: Molba Ordinarijatu u Đakovu - blagoslov zvona, Osijek 24. 2. 1969.

¹⁰² HR – NAĐ – O, 747/1969: Blagoslov zvona u župi Bezgrešnog Začeca BDM, Osijek 28. 2. 1969.

dana u 18 sati, a zimi u 17 sati.¹⁰³ Župa se pomladila za 22 novokrštenika, a 5 župljana je preselilo u vječnost. Bilo je 12.150 pričesti, znatno više prema prošlog godini (8.800).¹⁰⁴ Sestra Teofila Marinšek vodila je crkveni zbor, župnu katehezu, te priređivala priredbe djece i mladeži. U Župi se redovito održavala pobožnost prvih petaka i prvih subota, te svibanjske i lipanjske pobožnosti.

Dopisom br. 21/69., uz odobrenje Kapucinske provincije u Zagrebu i Biskupskog Ordinarijata u Đakovu, župnik moli Zavod za Komunalne djelatnosti općine Osijek lokaciju za gradnju crkve i župnih prostorija. Predlaže se da bude veličine 30x13m², u dvije etaže, svaka s po 380m².¹⁰⁵ Odsjek za komunalne poslove općine Osijek odobrio je lokaciju za izgradnju crkve u studenom iste godine.¹⁰⁶

8.2. Gradnje crkve Bezgrešnog Začeca BDM / bl. L. Mandića u Osijeku od 1970. do 1982. godine

Biskupski ordinarijat dao je suglasnost za izvođenje radova na izgradnji nove crkve prema nacrtu arhitekta ing. Mihajla Biglbauera 13. listopada 1970. godine.¹⁰⁷ Sekretarijatu za komunalne poslove Općine Osijek predana je molba za gradnju crkve prema nacrtu što ga je izradio osječki arhitekt Mihajlo Biglbauer 19. studenog 1970. godine.¹⁰⁸ Na kraju godine, 30. prosinca, dana je konačna građevinska dozvola Općinskog sekretarijata za komunalne i građevinske poslove općine Osijek za gradnju župne crkve i župnih prostorija koje će biti na zemljištu 50x20m², veličine 30x15x12,5m.¹⁰⁹ Bila je to godina pripreve za početak gradnje nove župne crkve.

¹⁰³ HR – NAĐ – O, 3317/1968: Večernje sv. mise u župi Bezgrešnog začeca BDM Osijek VII na obične dane kroz tjedan, Osijek 27. 12. 1968.

¹⁰⁴ HR – AŽ – S

¹⁰⁵ HR – NAĐ – O, 2104/1969: Lokacija crkve i župnih prostorija u Osijeku VII, Osijek 6. 8. 1969.

¹⁰⁶ HR – NAĐ – O, 3081/1969: Odobrenje lokacije za gradnju crkve i župnog stana u Osijeku VII, Osijek 22. 12. 1969.

¹⁰⁷ HR – NAĐ – O, 2447/1970: Skica buduće župne crkve Osijek VII – suglasnost, Đakovo 13. 10. 1970.

¹⁰⁸ HR – NAĐ – O, 2946/1970: Izvještaj o predanoj molbi za gradnju crkve i župnog centra Osijek VII, Osijek 28. 10. 1970.

¹⁰⁹ HR – NAĐ – O, 303/1971: Rješenje o odobrenju gradnje u župi Osijek VII, Osijek 29. 12. 1970.

Na početku 1971. godine 5. siječnja Župni ured Bezgrešnog Začeca BDM izvijestio je Biskupski ordinarijat o dobivanju konačne građevinske dozvole, te obavijestio kako se s radovima mora početi još ove godine početkom proljeća jer građevinska dozvola vrijedi 6 mjeseci.¹¹⁰ U veljači je bio prvi susret odraslih župljana u vezi sa gradnjom župne crkve. Razgovaralo se o samoj gradnji crkve, te su župljani predložili kandidate za „Župno vijeće“ i to: iz naselja Čepinske ceste 14, Livana 5, Brešće 4, Ankin Dvor 4 i Šeper pustara 1. Predloženo je i 10 počasnih članova. Zanimljivo je da od 29 osoba predloženih za vijeće nema ni jedne žene. Kako piše župnik Zvonko: *Supruga – bolje ženske osobe – za sada iz stanovitih razloga nisu uzete u vijeće, ali će biti kao zamjenici svojih muževa.*¹¹¹ Župna zajednica prihvatila je vijeće od predloženih 29 kandidata i 10 počasnih članova, te su oni 21. veljače u 14:30 sati imali svoj prvi sastanak. Vijeće je izabralo uži odbor od pet članova koji će imati središnju brigu u izgradnji buduće crkve. U odbor su izabrani župljani: Marijan Šćurić, građevinski poslovođa, Marko Lončarević, službenik, Juraj Bajsić, službenik, Josip Butor, umirovljenik i Zdenko Jurković, student građevinarstva. Kasnije (25. travnja 1971. godine) njima je zbog parnog broja pribrojen i Karlo Katić, zemljoradnik.¹¹²

Kako su sve dozvole za gradnju nove župne crkve dobivene,¹¹³ župnik Zvonko M. Pšag svojim dopisom od 25. veljače zamolio je Ordinarijat da za ovu, 1971. godinu, župi da oprost od doprinosa milostinje „Prvih nedjelja“ i „za Biskupiju“ zbog početka gradnje župne crkve. Kako kaže:

*...ove godine započinjemo graditi župnu crkvu pa su nam potrebna novčana sredstva, a doprinosi župljana nisu baš naročiti, jer je župa brojčano mala – oko 250 obitelji – i većinom s manjim prihodima. Nadalje, većina vjernika smatra da sve što dadu ide „u korist župe“ sada konkretno za gradnju crkve.*¹¹⁴

¹¹⁰ HR – NAĐ – O, 303/1971: Obavijest o građevinskoj dozvoli za crkvu Bezgrešnog Začeca BDM koju je izdala Općinska skupština Osijek, Osijek 5. 1. 1971.

¹¹¹ HR – NAĐ – O, 725/1971: Formiranje Odbora za gradnju crkve Osijek VII, Osijek, 26. 2. 1971.

¹¹² HR – NAĐ – O, 725/1971: Zapisnik o položenoj prisezi članova župnog Odbora za gradnju crkve Osijek VII, Osijek, 11. 6. 1971.

¹¹³ HR – NAĐ – O, 303/1971: Rješenje o odobrenju gradnje u župi Osijek VII, Osijek 29. 12. 1970.

¹¹⁴ HR – NAĐ – O, 726/1971: Molba Biskupskom Ordinarijatu u Đakovu za oprost od propisanih milostinja župe Osijek VII, Osijek, 25. 2. 1971.

Biskupski ordinarijat, na temelju mišljenja i prijedloga Ravnateljstva Ekonomata biskupije Župu Bezgrešnog Začeca oslobodio je od doprinosa svih propisanih milostinja, uključujući i milostinje prvih nedjelja, koje inače idu u korist sjemeništa. Ovo oslobođenje podijeljeno je na pet godina, tj. do konca 1975. godine.¹¹⁵ S pripremom za gradnju župne crkve započelo se 20. travnja 1971. godine kada su na darovanoj livadi porušena stabla, te izravnat teren.

*Cijela župa, ... svi su jedva čekali tako željeni početak nove stranice u životu svoje župe iskopom temelja nove crkve. Sve će, barem početno, uraditi sami pod vodstvom crkvenog Odbora, te uz osobnu kontrolu projektanta ing. M. Biglbauera.*¹¹⁶

Zavod za katastar i geodetske poslove Općine Osijek odredio građevinski pravac gradnje, te se s radovima započelo u svibnju, s župljanima kao radnom snagom dok je radove nadgledao ing. Biglbauer.¹¹⁷ S radovima izgradnje započelo se 3. svibnja 1971. godine iskopavanjem temelja. Sudjelovalo je preko 100 ljudi (oko 60 odraslih i 50 djece) župljana, a sve se radilo ručno, bez strojeva. Prvu lopatu iskopao je i time započeo radove župljanin, g. Vlado Katić. U tom, samo jednom danu, ručno je, na čuđenje stručnjaka, iskopano 150 m² zemlje.¹¹⁸

U srijedu, 12. svibnja, na rođendan sl. Božjega Oca Leopolda Mandića u 17:30 započela je svečanost početka betoniranja podnožja. Provincijal Hrvatske kapucinske provincije, o. dr. Hadrijan Borak, blagoslovio je i ubacio prve lopate betona u temelje župne crkve i župnog centra. Kod obreda su asistirali župnik o. Zvonko M. Pšag i o. Modesto Borak, ofm. cap. Svečanosti je prisustvovao veći broj vjernika, te ing. M. Biglbauer koji je projektirao buduću crkvu i župni centar.¹¹⁹ U temelje crkve uzidani su dijelovi raspela s Čepinske ceste. Na izgradnji crkve neprekidno je radilo 42 župljana,

¹¹⁵ HR – NAĐ – O, 726/1971: Odgovor na molbu – oprost od propisanih milostinja, Đakovo, 2. 3. 1971.

¹¹⁶ HR – AŽ – S, 2. 5. 1971.

¹¹⁷ HR – NAĐ – O, 303/1971: Obavijest Biskupskom Ordinarijatu o početku radova na izgradnji crkve Osijek VII, Osijek 26. 4. 1971.

¹¹⁸ HR – AŽ – S, 3. 5. 1971.

¹¹⁹ HR – NAĐ – O, 303/1971: Izvještaj Ordinarijatu o gradnji crkve Osijek VII, Osijek 11. 6. 1971.

tri časne sestre: Matilda, Aniceta i Kvintina, župnik Pšag, te povremeno 4 kapucinska sjemeništara i s. Lucija. Betoniranje temelja trajalo je do 31. kolovoza.¹²⁰

Samo zdanje crkve i svega postojećega gradilo se na livadi veličine 18x53,20m. Vanjske mjere objekta su 30x13m. Visina je 13,50, što obuhvaća dvije etaže: donja – prizemlje visoka 4m. Za župne prostorije (ured, vjeronaučna dvorana i ostalo) i gornja etaža u kojoj će biti crkva i stanovi za župnika i kapelana. Crkva je veličine 22x12m, visoka 8,5m. Konstrukcija zgrade je armirano betonska i fasadne cigle. Predračunski, svi radovi i cijelo zdanje trebalo je koštati 100.000 US dolara, ali je na kraju 1971. godine potrošeno već preko 150.000 USD.¹²¹

Župnik Zvonko svojim dopisom od 12. kolovoza 1971. godine, moli Biskupski ordinarijat da se uz službeni naziv župe za župni centar nadoda poseban naziv:

Župski centar Otac Leopold Mandić – Osijek VII. Time bi se dalo poštovanje slugi Božjem Ocu Leopoldu Mandiću, našem budućem blaženiku, koji će biti poseban zaštitnik župe kako je naglašeno u dekretu osnivanja župe.¹²²

Biskupski ordinarijat prihvatio je prijedlog, te odobrava da se uz dosadašnji službeni naziv Župe, župni centar zove: *CENTAR OCA LEOPOLDA MANDIĆA ... da na taj način ime i duh Oca Leopolda bude sve prisutniji u župskoj zajednici.*¹²³

Ugovorom između župnog ureda Majke Božje Bezgrešne i župnog centra „Otac Leopold Mandić“, Osijek VII, koju zastupa župnik p. Zvonko M. Pšag, te Sestara kćeri kršćanske ljubavi Družbe sv. Vinka Paulskog u Beogradu koje zastupa s. Tomislava Zupančić, nadstojnica „Doma sv. Vinka“ u Osijeku dogovoreno je da osim kapelice sestara koja je služila kao privremena župna crkva, sav inventar kupljen od crkvenog novca, odnosno milodara prilikom dovršenja župne crkve prenese se iz kapelice u župnu crkvu. Dogovoreno je i da sav inventar župnog ureda ostane u imovini sestara. Ako koja od sestara ne bi bila socijalno osigurana, a obavljala bi posao orguljašice ili držala

¹²⁰ HR – AŽ – S, 8. 8. 1971.

¹²¹ HR – AŽ – S, 31. 8. 1971.

¹²² HR – NAĐ – O, 2014/1971: Naziv župnog centra - molba, Osijek 12. 8. 1971.

¹²³ HR – NAĐ – O, 2014/1971: Naziv župnog centra – odgovor na molbu, Đakovo 14. 8. 1971.

vjersku poduku, župni se ured obvezuje platiti za nju doprinose socijalnog i zdravstvenog osiguranja. Družba sestara kćeri kršćanske ljubavi darovala je župnom uredu česticu površine 1041m² za gradnju nove crkve i župnog centra. Također Družba od ustanove nove Župe, tj. 1. siječnja 1969. godine preuzela je na sebe sve troškove za hostije, pranje i glačanje crkvene odjeće, čišćenje prostorija, sviranje i pjevačke vježbe, te katehezu od oko 20 sati tjedno. Taj ugovor sklopljen je 15. studenog 1971. godine, a na snagu je stupio odobrenjem Biskupskog ordinarijata.¹²⁴

Tijekom 1971. godine skoro svake nedjelje poticalo se župljane da svojim novčanim doprinosima pomognu u izgradnji svoje crkve, što su oni prema mogućnostima i učinili. U samom gradu Osijeku u akcijama po župama do 31. prosinca skupljeno je 21.543,75 dinara.¹²⁵

Župnik Zvonko 18. listopada 1972. godine šalje molbu Upravi časnih sestara Družbe sv. Vinka Paulskog u Beogradu da daruju još 300m² svog zemljišta za gradilište župnog centra. Budući da je kod izdavanja građevinske dozvole nadležna općinska uprava tražila da se zgrada mora pomaknuti 25m od ruba ceste, što se i učinilo, ali s druge strane, dogodilo se, da je na južnom dijelu parcele ostalo svega 2 – 3 m prostora oko zgrade. Časne sestre 4. studenog 1972. godine darovale su još 300m² svoje livade, tj. 6 m sa zapadne strane zgrade.¹²⁶

Kako se 1974. godine kraju približavala treća faza betonski radova izgradnje župne crkve i centra „Otac Leopold Mandić“, župnik je pisao Biskupskom ordinarijatu u Đakovu. Svojim dopisom obavještava Ordinarijat kako radove izvodi osječko poduzeće „Gradnja“, te su radovi procijenjeni na 950.000 dinara. Najviše je novčano pomogla Uprava kapucinskog reda i Caritas iz Beča („Europ. Hilfsfond“) preko premeta dr. Carla Bayera koji je usmeno obećao novčanu pomoć oko 200.000 DEM. Godine 1972., župa je primila u četiri rate po 60.000 tisuća DEM, uz napomenu da će ponovno biti stavljena na listu za davanje pomoći 1974. godine. Župnik Zvonko zamolio je Ordinarijat u Đakovu da oni svojim dopisom požure dr. Bayera da pošalje za ovu godinu obećanu pomoć kako bi se dosadašnji radovi mogli isplatiti, a budući

¹²⁴ HR – NAĐ – O, 2751/1971: Ugovor između župe Osijek VII i Sestara kćeri kršć. ljubavi Družbe sv. Vinka Paulskog, Osijek, 15. 10. 1971.

¹²⁵ HR – AŽ – S, 25. 12. 1971.

¹²⁶ HR – AŽ – S, 18. 10. 1972.

nastaviti.¹²⁷ Biskup je osobno o svemu razgovarao s o. Zvonkom, te mu dao potrebne upute – neka osobno razgovara s kardinalom dr. Šeperom, koji ovih dana dolazi u Karlovac radi blagoslova jedne župe. Osim toga na gradilištu je bila posebna komisija dr. Bayera, direktora Caritasa iz Beča, te je dogovoreno da ova crkva dobije prioritet pred drugima.¹²⁸

Mons. Bayer piše 9. listopada 1974. godine o. Zvonku Pšagu da za ovu godinu ne mogu poslati nikakvu pomoć. Spominje također da je ova crkva divovska građevina – *divovskih razmjera*. Hoće reći da oni za nešto takvo nemaju novaca. Župnik s velikim razočaranjem piše mons. Bayeru pismo, te nastoji opovrgnuti njegove tvrdnje o glomaznosti zgrade i još jednom ga moli za pomoć jer je ovdje velika gužva oko dugova i budućnosti gradnje.¹²⁹ Nedugo nakon toga poslano je pismo Biskupskom ordinarijatu u Đakovu u vezi s nastalim neprilikama, ali istovremeno i molba za novčanu pomoć.¹³⁰ Nakon župnikova pisma mons. Bayern poslao je 10.000 DEM pomoći za dovršetak gradnje.¹³¹

Radovi na crkvi su uznapredovali, ali su dugovi rasli. Zgrada crkve i župni centar od 21. prosinca 1974. godine su pod krovom.¹³² Gradnja crkve i centra brzo napreduje, te se pomoć traži od: Kapucinske provincije u Veneciji (13. kolovoza 1976. godine), kapucinski provincijal u Zagrebu, p. Bono Šagi, zamoljen je za potporu kod viših institucija u svijetu (16. kolovoza 1976. godine), kardinala Franje Šepera u Rimu (26. kolovoza 1976. godine) i mnogih drugih.¹³³ U rujnu 1975. godine dug za izgradnju iznosio je 573.000 dinara, a župnik je bio zabrinut. Molio je za pomoć mnoge dobročinitelje, moli Biskupski ordinarijat, da mu posudi novac kako bi do kraja ove godine vratio dugove.¹³⁴ Premda su odgovori bili uglavnom negativni, o. Zvonko je

¹²⁷ HR – NAĐ – O, 1918/1974: Gradnja župne crkve Osijek VII – molba Ordinarijatu, Osijek 30. 3. 1974.

¹²⁸ HR – NAĐ – O, 1631/1974: Upute biskupa župniku Zvonku M. Pšagu, Đakovo 14. 9. 1974.

¹²⁹ HR – NAĐ – O, 2669/1974: Pismo župnika Zvonka upućeno mons. Bayernu, Osijek, 3. 10. 1974.

¹³⁰ HR – NAĐ – O, 2669/1974: Pismo župnika Zvonka upućeno Ordinarijatu, Osijek, 7. 10. 1974.

¹³¹ HR – AŽ – S, 17. 7. 1974.

¹³² HR – A Ž – S, 21. 12. 1974.

¹³³ HR – AŽ – S, 31. 12. 1974.

¹³⁴ HR – NAĐ – O, 2471/1975: Izvještaj o gradnji župne crkve i župnog stana Osijek VII – i molba za pomoć Biskupskom Ordinarijatu u Đakovu, Osijek 14. 10. 1975.

imao unutarnju nadu, da će sve završiti dobro. Naime 31. prosinca dug je već osjetno manji: 382. 415 dinara.¹³⁵

U ožujku 1979. godine u crkvi su postavljene postaje križnoga puta što ga je crkvi – svetištu poklonio Kapucinski samostan u Osijeku. Obred je vodio kapucinski provincijal o. Bono Šagi koji je odmah po prvi put u novoj crkvi vodio i pobožnost križnoga puta.¹³⁶ U lipnju 1979. godine Župu je posjetio p. Pietro Bernardi, kapucin iz Padove, vicepostulator za proglašenje svetim bl. L. Mandića. Donio je relikviju bl. L. Mandića (komad kosti desne ruke).¹³⁷ Takvu relikviju, osim ove župe danas ima i svetište u Maglaju koje je izgradio don Anto Baković, te crkva sv. L. Mandića u Herceg Novom. Prigodom posvete crkve u Maglaju, svetište bl. L. Mandića u Osijeku poklonilo je svetištu bl. L. Mandića u Maglaju dar, posvetu na svijeći.¹³⁸

Godine 1981. dobivena je dozvola za uporabu objekta, tj. župne crkve i ostalih prostorija. Dozvolu je dao Komitet za urbanizam i komunalne poslove Osijek, 14. srpnja.¹³⁹ Koncem kolovoza 1982. godine počeo je raditi mozaik (oltarnu sliku) bl. L. Mandića akademski slikar iz Zagreba prof. Josip Bifel. Mozaik je površine 24m² (7x3,45), a radi se od stakla koje je nabavljeno u Italiji. Podlogu za mozaik napravio je akademski slikar iz Zagreba Josip Pavlović. Mozaik je dovršen krajem listopada 1982. godine.¹⁴⁰

Tijekom ovog razdoblja puno je dobročinitelja novčanim priložima pomoglo u izgradnji svetišta sv. L. Mandića. Među njima posebno: Hrvatska kapucinska provincija, Kapucinski samostan u Osijeku, Švicarska Kapucinska provincija, Biskupija Speyer (Njemačka), „Europ. Hilstonds“ – mons. Bayer, p. Pietro Bernardi iz Padove, župljani ove župe, te mnogi drugi.

¹³⁵ HR – AŽ – S, 31. 12. 1975.

¹³⁶ HR – AŽ – S, 11. 3. 1979.

¹³⁷ HR – AŽ, 50/ 1987: Darovnica p. Pietra Bernardia župi Osijek VII, Padova 21. 6. 1979.

¹³⁸ HR – NAĐ – O, 53/1979: Poklon svetištu u Maglaju od župe Osijek VII, Osijek 16. 6. 1979.

¹³⁹ HR – NAĐ – O, 1453/1981: Župni centar, crkva bl. Leopolda – uporabna dozvola, Osijek 14. 7. 1981.

¹⁴⁰ HR – AŽ – S, 31. 8. 1982.

8.3. Beatifikacija sl. Božjeg o. L. Mandića

Nakon što je 12. veljače 1976. godine papa Pavao VI. priznao čuda sl. Božjeg o. Leopolda Mandića i potpisao dekret o proglašenju blaženim, te je odlučeno da će beatifikacija biti 2. svibnja, župa se od 27. veljače počela pripremati za taj dan.¹⁴¹ Dana 29. travnja u Rim na beatifikaciju oca Leopolda Mandića otišli su u ime Župe: župnik o. Zvonko M. Pšag, te župljani: Marijan Šćurić, voditelj gradilišta, Franjo Šćurić, Drago Barišić i kao TV snimatelj i fotograf Milenko Jerković. Za dar Svetom Ocu ponesen je reljef u slavonskoj hrastovini (40x23 cm) sa likom oca Leopolda i ove crkve. Reljef je izradio osječki umjetnik Mato Tijardović. Po preporuci p. Zvonka u Rim je trebala ići i s. Teofila, ali to nisu dozvolili njezini poglavari u Beogradu.¹⁴²

U Rimu 2. svibnja 1976. godine papa Pavao VI. proglasio je blaženim slugu Božjega oca Leopolda Bogdana Mandića. Ova župa Bezgrešnog Začeca Bl. Dj. Marije od tog dana nosi naziv: *RKT. ŽUPA BL. LEOPOLDA – BOGDANA MANDIĆA – OSIJEK VII*. Što je u skladu sa izjavom đakovačkog biskupa mons. Ćirila Kosa u uskrсноj poslanici svojim vjernicima:

...u Osijeku se gradi centar O. Leopolda Mandića i župa koja će biti njemu posvećena danom njegova proglašenja blaženim, dana 2. svibnja ove godine.“¹⁴³ Također, u Dekretu osnivanja župe je zapisano da će „*nebeski zaštitnik nove župske crkve, kao i župe biti sluga Božji O. Leopold Mandić...*“¹⁴⁴

To je prva župa i prva crkva u čitavoj Katoličkoj crkvi koja je imenovana po hrvatskom blaženiku ocu Leopoldu Mandiću. Po bl. L. Mandiću svoje ime dobiva župni ured, te župni centar.

Slavilo se i u župi, uz izloženi novi kip bl. Leopolda Mandića bilo je svečano misno slavlje 9. svibnja. Uz veliku prisutnost vjernika, posebno djece, misno slavlje predvodio je đakovački biskup mons. Ćiril Kos. Blagoslovio je kip bl. L. Mandića (80

¹⁴¹ HR – AŽ – S, 27. 2. 1976.

¹⁴² HR – NAĐ – O, 1146/1976: Izvještaj o radu župe Osijek VII od osnutka do 2.5. 1976., Osijek 16. 5. 1976.

¹⁴³ HR – AŽ – S, 2. 5. 1976.

¹⁴⁴ HR – NAĐ – O, 3200/1968: Dekret Biskupskoga ordinarijata u Đakovu o osnutku Župe Bezgrešnog Začeca Bl. Djevice Marije u Osijeku VII, Đakovo 16. 12. 1968.

cm) što ga je iz drveta načinio kipar amater Petar Jarm iz Strizivojne. Prilikom ove župne proslave beatifikacije o. Leopolda u svojoj je propovjedi biskup rekao: *Neka bi ovo svetište bl. Leopolda, koje je u izgradnji postalo hodočasničko mjesto naše nadbiskupije... Padova za našu biskupiju.*¹⁴⁵ U svom dopisu br. 1146/1976. generalni vikar biskupije piše:

*Biskup šalje očinski pozdrav i biskupski blagoslov kako župniku i svoj braći Vašeg Kapucinskog samostana u Osijeku, tako i svim vjernicima i posebno dobrotvorima ovog Prvog SVETIŠTA BL. LEOPOLDA U NAŠOJ BISKUPIJI.*¹⁴⁶

Prva župna proslava bl. Leopolda Mandića bila je 30. srpnja 1976. godine. Nakon trodnevne duhovne pripreme prvi put se slavila župna svetkovina zaštitnika Župe. Glavnu svečanu misu u 11 sati vodio je gvardijan p. Serafin Turčin u koncelecijaciji sa domaćim župnikom Zvonkom i vlč. Nikolom Kerčovom, župnikom Župe Osijek V. Na svečano misno slavlje došli su mnogi štovatelji bl. Leopolda iz Osijeka, a neki od njih pješice.¹⁴⁷

8.4. Biskupijska proslava bl. L. Mandića

Na temelju usmenog dogovora sa biskupom mons. Ćirilom Kosom župnik Zvonko 19. veljače 1977. godine predlaže Biskupskom ordinarijatu u Đakovu da se biskupijska proslava (za cijelu biskupiju) bl. L. Mandića održi u ovoj župnoj crkvi 15. svibnja 1977. godine,¹⁴⁸ što je Ordinarijat svojim dopisom od 21. veljače i prihvatio.¹⁴⁹ Osnovan je „Odbor za proslavu bl. L. Mandića“, a odboru su: o. Zvonko M. Pšag, Marijan Šćurić, Marko Lončarević, Mirko Šakić, sestra Teofila i vlč. Vilko Hiršnhauzer, kanonik.¹⁵⁰

¹⁴⁵ HR – AŽ, 21/1971: Propovijed biskupa Ćirila Kosa prigodom misnog slavlja, Osijek 9. 5. 1976.

¹⁴⁶ HR – NAĐ – O, 1146/1976: Zahvala Biskupskog Ordinarijata u Đakovu za dobiveno izvješće o radu župe Osijek VII od njezina osnutka do 2. 5. 1976., Đakovo 2. 6. 1976.

¹⁴⁷ HR – AŽ – S, 30. 7. 1976; 1. 8.

¹⁴⁸ HR – NAĐ – O, 630/1977: Proslava bl. L. Mandićamolba, Osijek 19. 2. 1977.

¹⁴⁹ HR – NAĐ – O, 630/1977: Proslava bl. L. Mandića Osijek VII – odgovor, Đakovo 21. 2. 1977.

¹⁵⁰ HR – NAĐ – O, 939/1977: Odbor za proslavu bl. L. Mandića Osijek VII, Osijek 15. 4. 1977.

Po odredbi biskupa Ćirila Kosa svečanost i hodočašće cijele Đakovačko – srijemske biskupije održalo se 15. svibnja 1977. godine.¹⁵¹ Sudjelovalo je preko 3.000 vjernika iz Osijeka i okolnih župa. Hodočasnici izvan Osijeka autobusima su došli iz ovih župa: Ilača (2), Srijemska Mitrovica (1), Podvinje (2), Babina Greda (2),¹⁵² Vrbanja – Gunja – Jovanovac (1), Slavonski Brod (1), Oprisavci (2), Sonta (2), Donji Miholjac (1), Vukovar – Borovo (1), Harkanovci (1), te Križovljan (1).

Osim katoličkih svećenika bili su prisutni i svećenici sestrinske pravoslavne crkve: Lazar Mišković, paroh iz Osijeka, Dušan Parabeg, paroh iz Tenja, Ljubo Misanović, paroh ih Kneževih Vinograda, te paroh iz Čepina. Sudjelovale su i redovnice različitih družbi, te pravoslavni vjernici. Svečanost je započela povorkom koncelebrirana iz kapele u prostoriju velike crkve provizorno adaptirane za ovo slavlje. Uz liturgijskog predsjedatelja, biskupa Ćirila Kosa, bilo je tridesetak svećenika, dijecezanskih i redovničkih. Među prisutnima su bili: o. Bonaventura Zvonimir Šagi, provincijal hrv. Kapucina, p. Serafin Turčin, gvardijan kapucinskog samostana u Osijeku, mons. Stjepan Bulat, dekan osječki, mons. Andrija Šuljak, rektor đakovačke bogoslovije. Animatori slavlja su bili župnik Zvonko i biskupov tajnik Petar Strgar. Pjevao je župni zbor pod ravnanjem sestre Teofile Marinšek.¹⁵³

Pod misnim slavljem biskup je uveo u kandidaturu za službu đakona i prezbitera trojicu bogoslova svoje biskupije. Bili su to: Marko Gačarić, Slavko Kovačević i Marko Paulić. Toga dana je *na svim misama sudjelovalo i kroz svetište prošlo oko 5 tisuća vjernika... a pričesti je podijeljeno oko 2 tisuće.*¹⁵⁴ Biskup Ćiril Kos na kraju svoje propovjedi čestitao novoj župnoj zajednici njezin blagdan, a zatim rekao: *Ovo mjesto i ovu crkvu proglašavam BISKUPSKIM SVETIŠTEM BLAŽENOG LEOPOLDA MANDIĆA.*¹⁵⁵

¹⁵¹ HR – NAĐ – O, 630/1977: Proslava bl. L. Mandića – pismo svećenicima, Osijek 25. 3. 1977.

¹⁵² HR – NAĐ – O, 630/1977: Obavijest o odlasku na proslavu prve obljetnice proglašenja blaženim o. L. Mandića, Babina Greda 11. 5. 1977.

¹⁵³ HR – AŽ – S, 15. 5. 1977.

¹⁵⁴ Z. M. PŠAG, Biskupijska proslava bl. L. Mandića u Osijeku, u: *Vjesnik Hrvatske Kapucinske Provincije sv. L. B. Mandić*, 3 (1977.) 1, str. 182.

¹⁵⁵ *Isto*, str. 183.

U kasnijim Obavijestima Biskupskog Ordinarijata u Đakovu br. 1120/77. piše: *Tako je ovim slavljem to mjesto proglašeno svetištem Bl. Leopolda Mandića.*¹⁵⁶ Na ovo se oslanja i zapisnik o primopredaji župe iz 1982. godine.¹⁵⁷ Osim toga, biskup Ćiril Kos naziva crkvu svetištem 9. svibnja 1976. godine,¹⁵⁸ a njegov tajnik u posebnom dopisu 2. lipnja iste godine.¹⁵⁹ Navedeno su jedini izvorni temelji na kojima počiva kasniji trajni i uobičajeni naziv ove crkve: *Svetište sv. Leopolda Mandića*. Nikada do danas nije sa strane Biskupskog ordinarijata u Đakovu izdan bilo kakav pismeni dokument u vezi s tim. Biskup je dakle usmeno proglasio ovu crkvu svetištem bl. L. Mandića za đakovačku biskupiju.

8.5. Pastoralni život Župe Bezgrešnog začeća BDM/ bl. L. Mandića u Osijeku od 1970. do 1982. godine

U veljači 1970. godine u župi je uvedeno klanjanje Presvetom od 16 do 17 sati, *kao zadovoljština za grijeh, posebno radi pokladnih dana.*¹⁶⁰ Iste godine, 31. svibnja u prvi je put održana tijelovska procesija poslije večernje mise. Na dvorištu su bile 4 sjenice, jednu su pripremile časne sestre, jednu Ankin Dvor, te po jednu vjernici sa Livane, odnosno Čepinske ceste. Poslije večernje mise bilo je uobičajeno dijeljenje „Marijanskih svibanjskih darova“ djeci koja su marljivo dolazila na svibanjske pobožnosti. Prvi se put spominje Caritas i božićno skupljanje za siromašne u novcu i odjeći. Te se godine se pomoć slala u Pakistan za stradale od potresa.¹⁶¹

Prva kanonska vizitacija župe bila je 26. svibnja 1972. godine. U kanonsku vizitaciju došla su dva biskupova delegata: Ćiril Kos, kanonik i tajnik, i Đuro Binder, župnik u Čepinu 2. Iste godine, u nedjelju 4. lipnja, u 9 sati ujutro krizmanici sa kumovima, te veliki broj vjernika pred kapelom dočekali su biskupa Bäuerleina. Taj dan

¹⁵⁶ *Okružnice i obavijesti Biskupskog ordinarijata u Đakovu 1977., O – II – 1977., str. 131.*

¹⁵⁷ HR – AŽ, 80/1982: Zapisnik o primopredaji župe Osijek VII, Osijek 20. 9. 1982.

¹⁵⁸ HR – AŽ, 21/1976: Propovijed biskupa Ćirila Kosa prigodom misnog slavlja u župi Osijek VII, Osijek 9. 5. 1976.

¹⁵⁹HR – NAĐ – O, 1146/1976: Zahvala Ordinarijata za dobiveno izvješće o radu župe Osijek VII od njezina osnutka do 2.5. 1976., Đakovo 2. 6. 1976.

¹⁶⁰ HR – AŽ – S, 8. 2. 1970.

¹⁶¹ HR – AŽ – S, 6. 12. 1970.

u župi je bilo po prvi put slavlje svete potvrde. Bilo je 107 krizmanika od 4. do 8. razreda osnovne škole.¹⁶² Budući da je vjerski život u župi sve više napredovao, te je bilo sve više pastoralnih obaveza uz izgradnji župne crkve, 1972. godine o. Zdenko Tenšek imenovan je od strane Biskupskog ordinarijata u Đakovu za *duhovnog pomoćnika i vjeroučitelja u župi sa svim ovlastima*.¹⁶³ To je prvi župni vikar te župe.

Na Svi svete 1972. godine prvi put je bila „pobožnost za vjerne mrtve i blagoslov grobova“ u 15 sati na osječkom Aninom groblju kod grobova časnih sestara. Od nedjelje 21. veljače 1973. godine u župi se uvodi tzv. „župni dan“: svake srijede u župi je od 10 – 12 sati, te od 16 sati boravio župnik ili kapelan. Svaki župljanin je tako mogao doći na razgovor, po savjet ili dati prijedloge na korist župne zajednice. Ovo je posebno značajno za župu jer župnik i kapelan nisu bili na području župe s obzirom da je župna crkva, kao i župni stan bio u postupku izgradnje.¹⁶⁴ Prvi župni kapelan, o. Zdenko Tenšek, postao je tajnik Kapucinske provincije, te je razriješen dužnosti duhovnog pomoćnika u Župi, a za novoga duhovnog pomoćnika imenovan je p. Marko Srakić 28. kolovoza 1973. godine.¹⁶⁵

Od nedjelje, 17. veljače 1974. godine u župi se uvodi „DAN MISE“ i to svakog četvrtka za djecu kako bi češće dolazila na misu i sv. pričest.

Prvi posjet kardinala dr. Franje Šepera ovoj župi bio je u petak, 12. rujna 1975. godine oko 10 sati ujutro. Kardinal dr. Franjo Šeper došao je u pratnji biskupa mons. Ćiril Kosa, svoga tajnika vlč. V. Čapeka i jednog tajnika Kongregacije. Posjetio je župnu kapelu i pogledao (izvana) novogradnju crkve. Bilo mu je drago što je obišao župu, ponajviše jer je na tom teritoriju bivša Pustara Šeper, te se interesirao o gradnji.¹⁶⁶

Početakom 1976. godine sestra Teofila Marinšek dobila je od Biskupskog ordinarijata u Đakovu kanonsku misiju za vjeronauk,¹⁶⁷ a slijedeće godine na prijedlog

¹⁶² HR – AŽ – S, 4. 6. 1972.

¹⁶³ HR – NAĐ – O, 2753/1972: Dekret o. Zdenko Tenšek imenovan duhovnim pomoćnikom i vjeroučiteljem u župi Osijek VII, Đakovo 28. 9. 1972.

¹⁶⁴ HR – AŽ – S, 21. 12. 1973.

¹⁶⁵ HR – NAĐ – O, 2234/1973: Dekret vlč. Marko Srakić imenovan duhovnim pomoćnikom u župi Osijek VII, Đakovo 28. 8. 1973.

¹⁶⁶ HR – AŽ – S, 12. 9. 1975.

¹⁶⁷ HR – NAĐ – O, 461/1976: Dekret s. Teofila Marinšek – kanonska misija za vjeronauk u župi Osijek VII, Đakovo 3. 2. 1976.

provincijalnog Definitorija, provincijal Bono Zvonimir Šagi predlaže Biskupskom ordinarijatu da o. Antu Kukavicu imenuje novim kapelanom Župe bl. L. Mandića u Osijeku,¹⁶⁸ što je Biskupski ordinarijat i prihvatio.¹⁶⁹

Povodom 10. obljetnice župe bl. L. Mandića u župi su održane prve župne „Misije“ u Korizmi od 4. ožujka do 1. travnja 1979. godine.¹⁷⁰ Misije je uz blagoslov misijskog križa otvorio o. Nikola Novak, kapucin. Drugi dan misija, 11. ožujka voditelj je bio duhovnik u biskupijskom sjemeništu u Đakovu, vlč. Ivan Šešo. Teći dan misija voditelj je bio p. Stanko Dodig iz Varaždina, kapucin. Četvrti dan misija voditelj je p. Zvezdan Linić, franjevac iz Osijeka. Slijedećih dana misionari su bili kapucini, o. Nikola Bašnec iz Splita i o. Stjepan Bergovec iz Zagreba.¹⁷¹

U petak, 26. studenog 1979. godine, svetište je posjetio zagrebački nadbiskup i metropolita Franjo Kuharić u pratnji biskupa Ćirila Kosa i Luke Strgara, tajnik biskupa Kosa.¹⁷²

Na proslavi zaštitnika Župe 11. svibnja 1980. godine na misi u 9 sati propovijedao je vlč. Živko Kustić, glavni urednik „Glasa Koncila“. To je bio njegov prvi dolazak u crkvu bl. L. Mandića u Osijeku.¹⁷³

8.6. Odlazak prvog župnika o. Zvonka M. Pšaga

Nakon 15 godina svoga ovdašnjeg rada, župnik Zvonko obavijestio je 12. rujna 1982. godine svoje župljane kako odlazi na drugu dužnost - u Kapucinski samostan u Varaždinu. U oproštajnom govoru župnik Zvonko je rekao:

¹⁶⁸ HR – NAĐ – O, 1849/1977: Prijedlog provincijala Hrvatske kapucinske provincije za imenovanje novog kapelana u župi Osijek VII, Zagreb 23. 8. 1977.

¹⁶⁹ HR – NAĐ – O, 1849/1977: Dekret o imenovanju o. Ante Kukavice duhovnim pomoćnikom u župi Osijek VII, Đakovo 26. 8. 1977.

¹⁷⁰ HR – NAĐ – O, 541/1979: Pučke misije u župi Osijek VII, Osijek 15. 2. 1979.

¹⁷¹ HR – NAĐ – O, 541/1979: Misije u župi Osijek VII – imena misionara, Osijek 6. 3. 1979.

¹⁷² HR – AŽ – S, 26. 11. 1979.

¹⁷³ HR – AŽ, 20/1980: Potvrda dolaska vlč. Kustića u Župu sv. L. Mandića u Osijeku VII, Zagreb, 28. 2. 1980.

Ovdje mora biti župnikom i upraviteljem svetišta mlada i pokretljivija osoba... osjećam, da mnoge stvari više ne mogu obavljati kao unatrag prošlih petnaest godina. Stoga sam i preporučio ovu promjenu... Svima iskreno zahvaljujem na suradnji kroz prošlih 15 godina zajedničkog suživota i rada, posebno od osnutka župe. Ovamo sam došao iz Zagreba – Dubrave u srpnju 1967. godine. Već kod prvog susreta osjećao sam se „kao kod kuće“. Ali posebno zahvaljujem na suradnji: - našim Časnim sestrama, svima, a osobito sestri Teofili kao vjeroučiteljici, orguljašici i voditeljici zapisa za gradnju crkve...¹⁷⁴

Na župnoj misi 19. rujna 1982. godine veliki graditelj ovoga svetišta i župne zajednice p. Zvonko Marija Pšag, svoju službu predao je novom župniku p. Leopoldu Fodoru.¹⁷⁵ Istoga dana službu duhovni pomoćnik Župe bl. L. Mandića započeo je p. Nikola Novak.¹⁷⁶ Zahvalu u ime cijele župne zajednice župniku Zvonku izrekao je g. Marijan Ščurić, župljanin:

Kad je on ovamo došao, pozdravili smo ga tamo preko u dvorištu Časnih Sestara pred skromnom kapelom Bezgrešnog Začeca, a sada ga ispraćamo u ovom divnom zdanju – župnom centru i svetištu blaženog Leopolda Mandića. On je ovdje uložio mnogo truda duševnog i tjelesnoga, jer je ovo zdanje gotovo iz ničega raslo na bivšem pašnjaku usporedno s razvitkom vjersko – duhovnog života župne zajednice.¹⁷⁷

Na kraju 1982. godine Župa je imala oko 1.500 katolika i oko 800 pravoslavaca. Nedjeljom je na misu išlo oko 400 vjernika, a radnim danom 15 – 20 vjernika. Za Uskrs se pričestilo oko 25% vjernika.¹⁷⁸

¹⁷⁴ HR – AŽ, 57/1982: Zahvala o. Zvonka M. Pšaga povodom smjene župnika u župi Bl. L. Mandića Osijek VII, Osijek 19. 9. 1982.

¹⁷⁵ HR – NAĐ – O, 1648/1982: Dekret imenovanja o. Leopolda Fodora upraviteljem župe Osijek VII, Đakovo 9. 9. 1982.

¹⁷⁶ HR – NAĐ – O, 1739/1982: Duhovni pomoćnik p. Nikola Novak u Osijek VII, Đakovo 9. 9. 1982.

¹⁷⁷ HR – AŽ, 57/1982: Zahvala dosadašnjem i pozdrav novom župniku u župi Osijek VII, Osijek 19. 9. 1982.

¹⁷⁸ HR – AŽ, 11/1982: Pastoralni i ekonomski izvještaj župe sv. L. Mandića za 1982. godinu Provincijalatu hrv. kap. provincije, Osijek 1. 4. 1982.

9. Povijest Župe bl. L. Mandića u Osijek od 1983. do 1986. godine

U razdoblju od kraja 1982. do 1986. godine župnik Župe sv. L. Mandića u Osijeku bio je o. Leopold Fodor.¹⁷⁹ Župnik, o. Leopold Fodor, marljivo je i oprezno započeo svoj rad. Odmah je održao sastanke sa omladinom i ministrantima, te snažno poticao roditelje da upišu djecu na vjeronauk, jer tu osjeća problem: *malo se djece upisalo!*¹⁸⁰ U propovijedima i oglasima ustrajno govori o Euharistiji kao srcu kršćanskog života.¹⁸¹

Središnje euharistijsko slavlje 15. svibnja 1983. godine na biskupijsku proslavu bl. Leopolda Mandića uz 15 koncelebranata vodio je đakovački biskup mons. Ćiril Kos. Održao je propovijed u kojoj se osvrnuo na novu oltarnu sliku – mozaik u svetištu, te protumačio njegov sadržaj. Poslije propovijedi blagoslovio je novi mozaik.¹⁸²

U Rimu 16. listopada 1983. godine papa Ivan Pavao II. proglasio je svetim bl. Leopolda Mandića. Od tad ova župa nosi naziv: *RKT. ŽUPA SV. LEOPOLDA – BOGDANA MANDIĆA – OSIJEK VII.*

Budući da je provincijalni definator premjestio o. Nikolu Novaka u Kapucinski samostan u Karlobagu, Biskupski ordinarijat u Đakovu ga je razriješio svih dužnosti kao duhovnog pomoćnika u ovoj župi.¹⁸³ U pastoralnom radu župnika Fodora posebno se isticao njegov rad s mladima. Tako je na kraju 1985. godine u Župi bilo ukupno 30 suradnika, od toga 12 djevojaka. Suradnici su sudjelovali u liturgiji kao ministranti i pjevači. Također, više puta godišnje su sudjelovali u uređenju crkve, posebno su bili angažirani oko proslave blagdana sv. Leopolda Mandića.¹⁸⁴

U nedjelju 17. kolovoza 1986. godine, o. Leopold Fodor zadnji put je slavio svetu misu u 9 sati, u ovoj župi. U travnju 1986. godine obolio je od karcinoma. Nakon operacije u Zagrebu otpušten je na kućnu njegu u Kapucinski samostan u Zagrebu. Tu

¹⁷⁹ O. Leopold Fodor rodio se u selu Žiljevu (pokraj Donjeg Miholjca) 23. veljače 1939. godine, a za svećenika je zaređen 27. lipnja 1965. godine. (Usp. HR – AŽ – S, 15. 9. 1982.)

¹⁸⁰ HR – AŽ – S, 16. 9. 1982.

¹⁸¹ HR – NAĐ – O, 1739/1982: Primopredaja župe Osijek VII, Đakovo 5. 10. 1982.

¹⁸² HR – AŽ – S, 15. 5. 1983.

¹⁸³ HR – NAĐ – O, 1514/1985: Razriješenje službe župnog vikara u Osijeku VII – o. Nikola Novak, Đakovo 23. 9. 1985.

¹⁸⁴ HR – AŽ, 52/1985: Izvještaj o stanju suradnika laika u župi Osijek VII, Osijek 1. 12. 1985.

su se za njega brinula braća kapucini i časne sestre. Posjetili su ga mnogi župljani iz Osijeka i jedna grupa mladeži (suradnika). Ovako piše budući župnik o. Krešo Borković kojemu je župnik Leopold nekoliko dana prije smrti u gotovo dvosatnom razgovoru govorio o pastoralnim prilikama u župi:

*...teško je patio, ali nije jaukao ni očajavao. Ostao je smiren i, svjestan da je odlazak u vječnost pred vratima, bio je potpuno predan planovima Božjim. Bio je spreman i molio je, da ga Gospodin što prije oslobodi teškim muka i uzme k sebi.*¹⁸⁵

To se i dogodilo u noći, u četvrtak 18. rujna oko 2 sata, kad je uz pratnju molitve prisutne braće i časnih sestara preminuo. Oko ponoći 19. rujna tijelo o. Fodora iz Zagreba je preneseno u Osijek, župu sv. L. Mandića. Sprovod je bio 19. rujna u 16:30 sati. Uoči sprovoda u crkvi sv. Ane na Aninom groblju u Osijeku bila je koncelebrirana misa koju je vodio đakovački biskup mons. Ćiril Kos. S njim je bilo 90 svećenika u koncelebraciji. Sprovod je vodio kapucinski provincijal o. Zdenko Tenšek.¹⁸⁶

10. Župa sv. L. Mandića u Osijeku za vrijeme službe o. Kreše Borkovića

U razdoblju od kraja 1986. do sredine 2008. godine župnik Župe sv. L. Mandića u Osijeku bio je o. Krešo Borković.¹⁸⁷

Predviđajući odlazak župnika o. Leopolda Fodora Gospodinu, Provincijalni definatorij Hrvatske kapucinske provincije na svom je sastanku 4. rujna 1986. godine odlučio, da se za novog župnika u Župi sv. L. Mandića predloži Ordinarijatu u Đakovu o. Krešu Borkovića, župnika u splitskoj župi Gospe od Poišana. Bio je to prijedlog o. Kreše.¹⁸⁸ Biskupski ordinarijat u Đakovu, u skladu sa prijedlogom provincijala Hrvatske

¹⁸⁵ HR – AŽ – S, 18. 9. 1986.

¹⁸⁶ HR – AŽ – S, 18. 9. 1986.

¹⁸⁷ Rodio se u selu Lopatinec u Međimurju 11. prosinca 1934. godine, a za svećenika je zaređen 29. lipnja 1961. godine. (Usp. HR – AŽ – S, 15. 9. 1982.)

¹⁸⁸ Iz osobnog razgovora s o. Krešom Borkovićem kojeg je vodila autorica ovog rada tijekom lipnja 2017. godine u Kapucinskom samostanu u Osijeku.

kapucinske provincije,¹⁸⁹ svojim Dekretom od 10. rujna razriješio je o. Leopolda Fodora župničke službe s početkom 14. rujna 1986. godine.¹⁹⁰ Isti je Ordinarij imenovao o. Krešu Borkovića za novog župnika Župe s početkom službe od 15. rujna 1986. godine.¹⁹¹ Primopredaju župe izvršio je 26. rujna 1986. godine o. Zvonko M. Pšag u prisutnosti osječkog dekana vlč. Nikole Kerčova. U svom osvrtu na zapisnik primopredaje generalni vikar piše:

*Začuđuje nepostojanje župske spomenice. Ona je toliko važna upravo za ovu župu: novu, u nastajanju, koja se ujedino razvija i u svetišće svetog Leopolda Mandića. Tražim da se to kao hitno započne i retroaktivno uvedu svi važni podaci.*¹⁹²

10.1. Pastoralni život Župe sv. L. Mandića u Osijeku od 1986. do 2008. godine

*Od svega najviše mi je bilo stalo, da u župi imamo što bolju liturgijsku grupu suradnika (ministranata). Od pok. Leopolda ostala je jaka grupa dobro izvyježbanih ministranata, muških i ženskih. Na prvu nedjelju Došašća imali smo „Dan suradnika“ i kod župne mise u 9 sati svi su suradnici predstavljeni župi i svi su dali svoje obećanje vjernosti svojoj službi. Ministranata je bilo oko 35, a bili su podijeljeni na čitače, psalmiste i obične suradnike.*¹⁹³

Nakon podulje pripreme župne zajednice, a zbog sve većeg broja vjernika koji pristupaju sv. pričesti, župnik je zamolio Biskupski ordinarijat u Đakovu da za župu ovlasti muževe Josipa Brkića i Franju Šćurića kao izvanredne djelatelje sv. Pričesti.¹⁹⁴

¹⁸⁹ HR – AŽ, 109/1986: Molba Biskupskom Ordinarijatu u Đakovu za razrješenje župničke službe o. L. Fodora – prijedlog za imenovanje novog župnika o. Kreše Borkovića, Zagreb 8. 9. 1986.

¹⁹⁰ HR – NAĐ – O, 1467/1986: Razrješenje službe upravitelja župe – o. L. Fodor, Đakovo 10. 9. 1986.

¹⁹¹ HR – NAĐ – O, 1468/1986: Dekret imenovanja o. Kreše Borkovića upraviteljem župe Osijek VII, Đakovo 10. 9. 1986.

¹⁹² HR – NAĐ – O, 1583/1986: Osvrt na zapisnik primopredaje župe Osijek VII, Đakovo 10. 10. 1986.

¹⁹³ Iz osobnog razgovora s o. Krešom Borkovićem kojeg je vodila autorica ovog rada tijekom lipnja 2017. godine u Kapucinskom samostanu u Osijeku.

¹⁹⁴HR – NAĐ – O, 978/1987: Molba za Biskupskom Ordinarijatu u Đakovu za službu dijeljenja sv. Pričesti u Osijek VII, Osijek 19. 6. 1987.

Ordinarij je ovlast podijelio na godinu danu.¹⁹⁵ U nedjelju, 5. srpnja 1987. godine na župnoj misi u 9 sati izvanredni djelitelji sv. pričesti prvi su put pričešćivali. *Župljani su, osim samo njih nekoliko izvrsno prihvatili ovu do sada nepoznatu praksu u župi i župama grada Osijeka.*¹⁹⁶ U svibnju 1993. godine prvi je put od kad postoji Župa pričešćivala žena, suradnica Marijana Pešorda.¹⁹⁷ Isti je Ordinarijat na molbu župnika 1988. godine dopustio da se subotom za zaručnike i njihove goste služi nedjeljna misa prema propisima za nedjelju. Dopuštenje vrijedi i za veće skupove u slučaju spriječenosti sudjelovanja na nedjeljnoj euharistiji.¹⁹⁸

U jednom razgovoru s biskupom mons. Kosom 1987. godine, župnik Krešo zamolio ga je da mu dozvoli imati sakrament sv. krizme u Župi na kraju 2. razreda srednje škole ili na početku 3. razreda, tj. na jesen. Nakon što je naveo psihološke i sve pastoralne razloge, biskup mu je to usmeno dozvolio uz napomenu, da to što bolje objasni župljanima, što je po njegovim riječima u više navrata i učinio. Naime, njegovo iskustvo u Zagrebu i Splitu gdje je prethodno bio župnik, pokazalo je da mladi sa 15 godina nisu zreli za sve ono što sakrament krizme traži od kršćanina. Zato je već 1988. godine pomaknuo sakrament Krizme na kraj 2. razreda srednje škole.¹⁹⁹

Svetište je posjetio kardinal Franjo Kuharić 15. srpnja 1990. godine. Ovo je bio njegov drugi dolazak u ovu župu. Najprije se pomolio, a zatim je razgledao crkvu, posebno prezbiterij. S kardinalom je došao đakovački biskup mons. Ćiril Kos, pomoćni zagrebački biskup mons. Đuro Kokša koji je prvi put bio ovdje. Mons. Kokša ušao je u crkvu, pozdravio se sa župnikom rekavši: *Što ste ovoga Vlaha stavili gore*, okrenuo se i odmah izašao iz crkve ni ne pogledavši kako izgleda.²⁰⁰ Naime, na mozaiku se nalazi Djevica Marija, Isus Krist, sv. Leopold Mandić koji je za svoga života bio veliki

¹⁹⁵ HR – NAĐ – O, 978/1987: Izvanredni djelitelji sv. Pričesti u župi Osijek VII – ovlast na godinu dana, Đakovo 19. 6. 1987.

¹⁹⁶ HR – AŽ – S, 5. 7. 1987.

¹⁹⁷ HR – AŽ – S, 2. 5. 1993.

¹⁹⁸ HR – NAĐ – O, 1473/1988: Anticipiranje nedjeljnih misa – dopuštenje, Đakovo 2. rujna 1988.

¹⁹⁹ Iz osobnog razgovora s o. Krešom Borkovićem kojeg je vodila autorica ovog rada tijekom lipnja 2017. godine u Kapucinskom samostanu u Osijeku.

²⁰⁰ HR – AŽ – S, 15. 5. 1990.

zagovaratelj ekumenizma, te papa Pavao VI. i Atenagora I., ekumenski carigradski patrijarh.²⁰¹

Iz župnog ureda ove župe poslan je službeni dopis 1990. godine sa molbom Skupštini grada Osijeka da se jedna ulica u Novom naselju preimenuje u Ulicu Leopolda Mandića. U istom dopisu moli se Skupština grada Osijeka, da se sve ulice, tj. Čepinska cesta i ulice uz nju, te Novo naselje spoje u jedno naselje koje treba dobiti svoje ime, svoj identitet kao jedan dio grada Osijeka.²⁰² Skupština grada Osijeka, tj. njezina Komisija za preimenovanje ulica, taj je prijedlog prihvatila 1992. godine i odlučila da se Čepinska cesta prozove imenom sv. Leopolda Bogdana Mandića.²⁰³

Na dan posvete Župa sv. L. Mandića proslavila je srebrni jubilej 1994. godine.²⁰⁴ Svečana proslava jubileja bila je večernja Euharistija u 18 sati. Slavlju je predsjedao đakovački biskup i *veliki prijatelj*²⁰⁵ ovoga svetišta mons. Ćiril Kos. S njim u koncelecijaciji bilo je 20-ak svećenika, među njima i p. Jure Šarčević, kapucinski provincijal. Na proslavi je bio i ing. Mihajlo Biglbauer, glavni projektant svetišta. I ovom prigodom biskup Kos je rekao: *Ovo Svetište nije samo Vaše, nego je to Svetište čitave naše biskupije, u kojem se neprestano pojavljuju hodočasnici.*²⁰⁶

U rujnu 1995. godine fra John Corriveau, general kapucinskog reda posjetio je Župu sv. L. Mandića u Osijeku. To je bio prvi posjet jednog kapucinskog generala ovom svetištu. Generala je dopratio kapucinski provincijal fra Jure Šarčević, njegov zamjenik o. Zvonko Tenšek, provincijalov tajnik o. Franjo Fodor, i o. Modesto Borak.²⁰⁷

²⁰¹ Prvi put nakon Istočnog raskola, papa Pavao VI. i patrijarh Atenagora I. sastali su se 1964. godine u Jeruzalemu, te pokrenuli dijalog između Katoličke i Pravoslavne Crkve. Godinu dana kasnije u Bazilici sv. Petra u Rimu ukinuta su sva izopćenja između dvije Crkve. (Usp. J. BARIŠIĆ, Dijalog između Katoličke crkve i pravoslavnih Crkava, u: *Crkva u svijetu*, 8 (1973.) 1., str. 46. – 48.)

²⁰² HR – AŽ, 84/1990: Molba Skupštini grada Osijeka da preimenuje jednu ulicu u ulicu sv. L. Mandića, Osijek 17. 11. 1990.

²⁰³ HR – NAĐ – O, 1087/1992: Preimenovanje Čepinske ulice, Osijek 14. 5. 1992.

²⁰⁴ HR – NAĐ – O, 1552/1994: 25. godišnjica župe sv. L. B. Mandića Osijek VII, Osijek 30. 7. 1994.

²⁰⁵ HR – NAĐ – O, 1552/1994: Pismo župnika K. Borkovića biskupu Ć. Kosu, Osijek 5. 8. 1994.

²⁰⁶ HR – AŽ – S, 30. 7. 1992.

²⁰⁷ HR – AŽ – S, 1. 9. 1995.

U studenom 1996. godine doživotne zavjete u kapucinskom redu položio je u ruke provincijala o. Jure Šarčveića, fra Mirko Varga Ljubić. On je rodom iz Župe sv. L. Mandića, iz Zapadnog predgrađa.²⁰⁸ Kapucin p. Mirko Varga Ljubić slavio je u ovoj crkvi 3. kolovoza 2003. godine u 10 sati svoju mladu misu, prvu od osnutka Župe 1969. godine. U nazočnosti velikog broja župljana i svećenika, te uglednih gostiju – poput fra Mirka Kemiveša, provincijala Hrvatske kapucinske provincije, o. Zvonka Pšaga, prvog župnika koji je mladomisnika krstio, te dr. Zdenka Tenšeka, profesora sa zagrebačke bogoslovije koji je propovijedao. Župnik fra Krešo Borković mladomisnika je podsjetio kako je u toj župi dobio život i dar da bude član Crkve po krštenju:

*Tu ti je Duh Sveti ispunio dušu na krizmi, ovdje si primio klicu poziva za redovničko kapucinsko zvanje, ovdje si dobio, vjerujemo i klicu dara službe svećenika. Želim ti od svega srca da te darove i dalje hrabro nosiš i s nama u ovom slavlju euharistije na njima zahvališ Bogu.*²⁰⁹

U 2003. godini Susret hrvatske katoličke mladeži održao se u Osijeku. Ova župa ugostila je zajedno s voditeljima i vozačima 193 mladića i djevojke iz grada Splita i to: iz Župe sv. Dominika, koje je vodio svećenik, dominikanac fra Darko; iz Župe Gospe od Zdravlja, koje je vodio fra Darko; iz Župe Škrape i IV. Gimnazije.²¹⁰

Dana 7. lipnja 2003. godine u osječkoj zračnoj luci u 10:45 sati održano je središnje euharistijsko slavlje kome je predsjedao nasljednik sv. Petra, rimski biskup Ivan Pavao II. Na slavlju je sudjelovalo 1070 župljana sa ulaznicama.²¹¹ Među njima je bilo 49 muževa i mladića koji su imali odgovornu službu skupljača milostinje. Na samom euharistijskom slavlju mladić iz ove župe, Mario Brozd s Livane, molio je jednu molitvu u molitvi vjernika. Prvi put u povijesti župa je bila „domaćin“ rimskom biskupu. Sveti Otac je dvaput je u svom vozilu prošao pokraj svetišta, odmah poslije euharistijskog slavlja (13:20 sati) kad je išao u Đakovo i predvečer u 18:20 sati kad je iz

²⁰⁸ HR – AŽ – S, 4. 10. 1996.

²⁰⁹ HR – AŽ, 77/2003: Prvo mladomisničko slavlje u Župi sv. L. Mandića Osijek VII, Osijek 4. 8. 2003.

²¹⁰ HR – AŽ, – S, 14. 4. 2002.

²¹¹ HR – AŽ, 36/2003: Prijava za sudjelovanje hodočasnika na Euharistijskom slavlju sa Svetim Ocem, Osijek 19. 5. 2003.

Đakova išao za Osijek. Predvečer je Ulica sv. L. Mandića bila svečano okićena Papinim zastavama i mnoštvo župljana je s obje strane ulice čekalo Papin prolazak.²¹²

Od prosinca 2003. godine do svibnja 2004. godine u Župi sv. L. Mandića na pastoralnoj praksi bio je fra Juro Šimić, đakon.²¹³ Kroz to vrijeme sudjelovao je u gotovo svim područjima pastoralnog rada župne zajednice. U sve pastoralne aktivnosti upućivao ga je župnik fra Krešo Borković.²¹⁴

Na poticaj đakovačkog biskupa mons. Marina Srakića i po njegovoj želi proslava prve obljetnice dolaska pape Ivana Pavla II. ovoj biskupiji i gradu Osijeku održana je svečanom euharistijom u svetištu sv. Leopolda Mandića, jer je i papina misa bila u ovoj župi (u sportskoj zračnoj luci – Osijek).²¹⁵ Bila je to misa zahvalnica za papin pohod biskupiji. Euharistijskom slavlju u 19 sati predsjedao je biskup Marin Srakić. U koncelebraciji su bili: dr. Đuro Hranić, pomoćni đakovački biskup; mons. Josip Bernatovi; rektor Bogoslovnog sjemeništa u Đakovu, vlč. Ivan Ćurić; vicerektor bogoslovnog sjemeništa u Đakovu, mons. Luka Strgar; kancelar Biskupskog Ordinarijata u Đakovu; vlč. Petar Vidović, tajnik teologije u Đakovu; mons. Vinko Sitarić, profesor na teologiji u Đakovu, o. Zvonko M. Pšag, prvi župnik župe sv. L. Mandića i mnogi drugi. Pod vodstvom mons. Vinka Sitarića pjevao je zbor od oko 130 pjevača, manji dio zbora koji je pjevao i na papinoj misi.²¹⁶

Osječko – baranjski župan g. Krešimir Bubalo 2006. godine dao je Povelju humanosti župniku Kreši Borkoviću kao znak priznanja za humanu djelatnost tokom Domovinskog rata i poslije rata. Bio je to prijedlog župljana ove župe.²¹⁷ Iste godine gradonačelnik grada Osijeka g. Anto Đapić u osječkom je kazalištu dao župniku Župe sv. L. Mandića u Osijeku o. Kreši Borkoviću srebrni (grb) pečat grada Osijeka i povelju

²¹² HR – AŽ – S, 7. 6. 2003.

²¹³ HR – AŽ, 112/2003: Fra Juro Šimić odluka o pastoralnoj praksi u Osijek VII, Zagreb 22. 10. 2003.

²¹⁴ HR – AŽ, 52/2004: Fra Juro Šimić – pastoralna praksa (izvještaj), Osijek 10. 5. 2004.

²¹⁵ HR – AŽ, 56/2004: Obavijest Biskupskog Ordinarijata u Đakovu o proslavi prve obljetnice dolaska pape Ivana Pavla II. u Osijek, Đakovo 24. 4. 2004.

²¹⁶ HR – AŽ – S, 7. 6. 2004.

²¹⁷ HR – AŽ, 72/2006: Odluka o dodjeli Povelji humanosti o. Kreši Borkoviću, Osijek 24. 10. 2006.

kao priznanje za župnikov dugogodišnji rad na duhovnom polju rada u gradu, tj. doprinos vjerničkom životu građana.²¹⁸

10.2. Posveta crkve sv. L. Mandića u Osijeku 1989. godine

Povjerenik kapucinske Provincije za izgradnju crkve p. Serafin Turčin želio je sve pripremiti kako bi svetište dobilo pravi oltar i sve što je potrebno kako bi se crkva mogla posvetiti 30. srpnja 1989. godine. Od nekoliko nacrtu izabran je nacrt što ga je napravio dipl. ing. B. Adžić iz Osijeka. On je temeljnu ideju za oblik oltara pronašao na vanjskom izgledu svetišta. Sve je napravljeno u kombinaciji željezo – drvo – mramor. Mramorne ploče debljine oko 6 cm leže na željeznim nosačima. Inženjer Adžić oltarnu ploču zamislio je iz mnogo dijelova, da bude nalik starim mramornim oltarima sa umetnutim raznobojnim tankim ukrasnim linijama što uokviruju samu ploču. Župnik Krešo se tome usprotivio, te su morali tražiti ploču od jednog komada. Kako nigdje u Slavoniji nisu mogli naći tako veliku ploču od mramora, župnik je, kako navodi Spomenica župe, nevoljko pristao da bude ploča od dva dijela. Oltar je bio završen 25. srpnja 1989. godine. Sve radove, kao i materijal za oltar, platila je g. Ankica Ljoki iz Banja Luke. Ona je radila u Njemačkoj, a suprug joj je bio musliman.²¹⁹

Kako bi svetište zasjalo punim sjajem na dan posvete, u lipnju i srpnju izvedeni su vanjski radovi, sva je zgrada izvana obojana:

*Radnici su radili na jednoj slabašnoj skeli i jedva dosegнули najviše dijelove zgrade. Kad su obojili pročelje na južnoj strani ta se skela srušila. Srećom nikoga nije bilo na njoj, a ispod sam bio ja. No kako se srušila na krov garaže, hvala Bogu i mom Anđelu čuvaru nije mi se ništa dogodilo, jer je ostala iznad mene. Krov je bio prilično oštećen.*²²⁰

²¹⁸ HR – AŽ, 126/2006: Odluka o dodjeli javnog priznanja Pečat Grada Osijeka o. Kreši Borkoviću, Osijek 29. 11. 2006.

²¹⁹ HR – AŽ – S, 25. 7. 1989.

²²⁰ Iz osobnog razgovora s o. Krešom Borkovićem kojeg je vodila autorica ovog rada tijekom lipnja 2017. godine u Kapucinskom samostanu u Osijeku.

Zatvoreno je ulazno stepenište zidom na kojem su stakleni prozori, a oko crkve na zidove su stavljene rasvjetne lampe. Svu organizaciju radova vodio je p. Serafin Turčin, a sve je isplaćeno iz „Fonda sv. Leopolda Mandića“ koji je vodio p. Turčin.

Kroz tri dana prije posvete crkve, svaku večer poslije mise, bilo je tumačenje značenja obreda. U subotu 29. srpnja, na ukrašenom stoliću stajale su moći svetaca koje su se pohranile u oltar. Moći su od rimskih mučenika, sv. Juste, mučenice iz Afrike, te mala kost sv. L. Mandića. Moći je darovao biskup Ćiril Kos.²²¹

Svečana procesija posvete crkve 30. srpnja 1989. godine²²² krenula je iz župne blagovaonice dvorištem i stubištem u crkvu u kojoj nije gorjelo nijedno svjetlo. Posvetitelj crkve i oltara bio je mons. Ćiril Kos, biskup đakovački i srijemski. U koncelebraciji su bili: Bono Šagi, provincijal Hrvatske kapucinske provincije, mons. Ivo Gugić, biskup kotorski,²²³ mons. Vladimir Stanković, predstavnik zagrebačke nadbiskupije, mons. Mato Bešlić, generalni vikar đakovačke biskupije, p. Donat Kranjec, provincijal slovenskih kapucina, p. Bernard Maillard, kapucinski provincijal iz Švicarske, p. Pietro Bernardi iz Padove, te mnogi drugi.

Nakon propovjedi biskup je pomazao oltar na pet mjesta i crkvu na četiri križa, što na zidovima označuje četvoricu evanđelista. U oltar sa lijeve strane stavljene su moći svetaca. Zatim je biskup stavio na kamenu mramornu ploču tamjan na četiri ugla i sredini, te ga zapalio. Kad su se plamenovi ugasili, djevojke u narodnim nošnjama pokrile su oltar, donijele svijeće i cvijeće. Upalile su se svijeće i sva svjetla, dok je zbor na čelu s o. Zvonkom M. Pšagom, koji je bio za orguljama, pjevao „Do nebesa nek se ori“, biskup i svećenici su odavali počast oltaru. Prilikom donošenja darova isticala se košara puna pisama štovatelja sv. Leopolda iz domovine i inozemstva, koji nisu mogli doći na ovu posvetu.²²⁴ Povelju posvete crkve u dva primjerka ispisao je p. Zvonko Marija Pšag. Jedan primjerak se nalazi u oltaru, a drugi u arhivu. Svim vjernicima koji su na dan posvete crkve pohodili ovu crkvu darovan je potpuni oprost.²²⁵

²²¹ HR – AŽ – S, 30. 7. 1989.

²²² HR – NAĐ – O, 1150/1989: Posveta crkve Osijek VII, Đakovo 30. 7. 1989.

²²³ HR – NAĐ – O, 1150/1989: Dolazak kotorskog biskupa mons. I. Gugića na posvetu crkve sv. L. Mandića Osijek VII, Osijek 13. 7. 1989.

²²⁴ HR – AŽ – S, 30. 7. 1989.

²²⁵ HR – NAĐ – O, 1150/1989: Povelja posvete crkve sv. L. Mandića u Osijeku VII, Osijek 30. 7. 1989.

Ovom prigodom p. Pietro Bernardi poklonio je unikatnu rukom izrađenu zlatnu misnicu. To je dar svetišta sv. Leopolda u Padovi svetištu sv. Leopolda u Osijeku.²²⁶

10.3. Radovi na crkvi sv. L. Mandića u Osijeku od 1986. do 2008. godine

Prve orgulje u župi kupljene su 20. studenog 1986. godine, a dovezao ih je iz Međimurja (sela Pušćine) o. Zvonko M. Pšag, prvi župnik ove župe koji je nesebično nastavio pomagati na izgradnji župe i na novoj dužnosti, kao gvardijan osječkog Kapucinskog samostana.²²⁷

U nedjelju 16. kolovoza 1987., prije mise u 9 sati župnik je blagoslovio župna elektronska zvona. „Kum“ zvonima je bio g. Bosiljko Ćosić iz Čepina. On je iz svoje zahvalnosti sv. L. Mandiću koji mu je od Gospodina izmolio ozdravljenje od jakih glavobolja koje su ga godinama mučile sa svoje dvije sestre darovao polovicu iznosa (4.000 DEM) od ukupne cijene novih zvona. U koncelebraciji je bio p. Serafin Turčin. Sve dok nisu kupljena elektronička zvona, župnik je zvonio na molo zvono koje se nalazilo na vrhu južnog dijela crkve. Zvonio je u 5 sati ujutro, u 12 i 20 sati.²²⁸

Početak svibnja 1988. godine na ulazu u crkvu napravljen je prozor vitraž – triptih sa središnjim likom sv. Leopolda kojem je s jedne strane sv. Antun Padovanski, a s druge o. Pio. Vitraž je crkvi poklonio g. Maks Peć iz Rijeke, nećak sv. Leopolda. Izrađen je u ateljeu M. Stanišić u Somboru, a stajao je 4. 240 dinara. Sliku je naslikala slikarica Ivana Curilović.²²⁹

10.4. Odlazak časnih sestara Usmiljenki sv. Vinka Paulskog

Uprava časnih sestara Usmiljenki sv. Vinka Paulskog iz Beograda već je 24. rujna 1990. godine javila đakovačkom biskupu Ćirilu Kosu svoju odluku da iz ove župe

²²⁶ HR – AŽ, 71/1989: Dar p. Pietra Bernardia prilikom posvete crkve sv. L. Mandića Osijek VII, Padova 30. 7. 1989.

²²⁷ HR – AŽ – S, 23. 10. 1986.

²²⁸ HR – AŽ – S, 16. 8. 1987.

²²⁹ HR – AŽ – S, 5. 5. 1988.

povuče svoje sestre i proda njihovo imanje.²³⁰ Razlozi su starost sestara i sve manji broj članica provincije.²³¹ Biskup svojim pismom od 4. listopada 1990. moli provincijalku da ipak ostavi sestre u Župi,²³² ali mu ona odgovara, da ostaje kod svoje odluke.²³³ Kada je vidio da će sestre sasvim sigurno otići, biskup Kos pismom ih moli da pričekaju s prodajom svoje kuće i zemljišta kako bi on mogao pronaći i zamoliti neku drugu zajednicu sestara da otkupi kuću i imanje.²³⁴ Zamolio je časne sestre sv. Križa, ali je odgovor bio negativan jer su sestre već ušle u kupovinu kuće u Županji.²³⁵ Biskup je zamolio i časne sestre Služavke malog Isusa,²³⁶ ali je ponovno stigao negativan odgovor jer su sestre protekle godine i same morale ugasiti svoje tri kuće.²³⁷

U međuvremenu su sestre Usmiljenke ponudile Hrvatskoj kapucinskoj provinciji da Kapucini kupe imanje za ovu Župu sv. L. Mandića. Kako nisu uspjeli postići dogovor oko prodaje,²³⁸ u usmenom dogovoru sa svojim provincijalom i župljanima iz župnog ureda 15. prosinca 1990. godine poslana je molba Upravi časnih sestara Usmiljenki u Beogradu,²³⁹ da napišu uvjete za prodaju kuće i svega ostaloga, što su one i učinile pismom od 31. prosinca 1990. godine.²⁴⁰ Uvjeti su: isplata 200.000 DEM u četiri rate kroz slijedeće dvije godine u protuvrijednosti u dinarima. Stručno procijenjena vrijednost svega bila je 250.000 DEM.²⁴¹ Sestre su snizile cijenu jer im je bila želja da upravo Župa kupi njihovo zemljište.²⁴²

Župnik Krešo u siječnju 1991. godine odmah je u čitavoj Župi organiziraju referendum: svaka obitelj je dobila pismo – formular na koji je trebala napisati sa kojim doprinosima može kroz slijedeće dvije godine pomoći u kupnji kuće i imanja časnih

²³⁰ HR – NAĐ – O, 1920/1990: Zatvaranje kuće s. Usmiljenki na Čepinskoj cesti, Beograd 24. 9. 1990.

²³¹ HR – AŽ – K, 1990.

²³² HR – NAĐ – O, 1920/1990: Kuća s. Usmiljenki – molba Ordinarijata, Đakovo 4. 10. 1990.

²³³ HR – NAĐ – O, 1920/1990: Odgovor na molbu Ordinarijata, Beograd 21. 10. 1990.

²³⁴ HR – AŽ – K, 1990.

²³⁵ HR – NAĐ – O, 1920/1990: Kupovanje kuće časnih sestara u Osijeku, Đakovo 26. 10. 1990.

²³⁶ HR – NAĐ – O, 1920/1990: Poziv na „ognjište“ koje se gasi – kupovanje kuće, Đakovo 29. 10. 1990.

²³⁷ HR – NAĐ – O, 1920/1990: Odgovor na molbu za preuzimanje kuće u Osijeku, Sarajevo 6. 10. 1990.

²³⁸ HR – NAĐ – O, 1920/1990: Prodaja kuće i imanja s. Usmiljenki, Beograd 5. 12. 1990.

²³⁹ HR – NAĐ – O, 1920/1990: Zatvaranje kuće s. Usmiljenki – molba, Osijek 15. 12. 1990.

²⁴⁰ HR – AŽ, 123/1990: Uvjeti za prodaju zemljišta s. Usmiljenki Osijek VII, Beograd 31. 12. 1990.

²⁴¹ HR – NAĐ – O, 1920/1990: Procjena vrijednosti zemljišta i kuće s. Usmiljenki, Osijek 20. 11. 1990.

²⁴² HR – AŽ – K, 1990.

sestara Usmiljenki. Župljani su se izjasnili da mogu platiti pola cijene, tj. 100.000 DEM. O tome je 20. siječnja obaviješten Kapucinski provincijalat u Zagrebu sa molbom da pomogne platiti drugu polovicu iznosa.²⁴³

Provincijal o. Bono Šagi najprije usmeno je župniku Kreši odgovorio, a zatim i pismeno 31. siječnja, da je Provincija spremna sudjelovati sa pola cijene, ali pod uvjetom, da Župa bude u svemu kupljenom suvlasnik pola – pola, tj. da vlasnik druge polovice bude ovdašnji (nikad ustanovljeni) Kapucinski samostan, Čepinska cesta (danas Ulica sv. L. B. Mandića). Na taj bi način ta kuća bila samostan braće kapucina.²⁴⁴

Dopisom od 29. siječnja 1991. godine Uprava časnih sestara Kćeri kršćanske ljubavi u Beogradu obaviještena je da će kapucini kupiti kuću i imanje prema njihovim uvjetima.²⁴⁵ Ugovor je sklopljen 28. veljače između Kuće Milosrdnih sestara sv. Vinka Paulskog – Dom sv. Vinka – Osijek po predstojnici Mariji Hiti i katoličke Župe sv. Leopolda Mandića i Kapucinskog samostana u Osijeku, Čepinska cesta 161, oboje zastupanih po župniku Kreši Borkoviću i poglavaru Kapucinskog samostana, Osijek, Čepinska cesta 161.²⁴⁶ U ugovoru je navedena cijena od 150.000 DEM zbog poreza, da bude što manji. Cijena je ostala ista, 200.000 DEM.²⁴⁷

Sestre Usmiljenke sv. Vinka Paulskog otišle su iz župe sv. Leopolda Mandića u Osijeku, 25. ožujka 1991. godine. Sestre su otišle u svoju domovinu Sloveniju.²⁴⁸ Časne su sestre 90 godina ovdašnjim ljudima bile znak Božje prisutnosti, učiteljice ljubavi, izuzetno marljivog rada i skromnosti života. Tijekom 1991. godine sestrama su isplaćene prve dvije rate, tj. 100.000 dinara. Krajem siječnja 1992. godine župnik je zamolio Biskupski ordinarijat u Đakovu da pomogne Župi u otplati kuće i imanje koje

²⁴³ HR – AŽ, 22/1991: Molba Kapucinskom Provincijalatu za kupnju kuće s. Usmiljenki, Osijek 20. 1. 1991.

²⁴⁴ HR – AŽ, 22/1991: Odgovor na molbu – kupnja kuće s. Usmiljenki, Zagreb 31. 1. 1991.

²⁴⁵ HR – AŽ, 22/1991: Obavijest sestrama o kupnji kuće i imanja, Osijek 29. 1. 1991.

²⁴⁶ HR – AŽ, 22/1991: Ugovor o kupnji kuće i imanja s. Usmiljenki, Osijek 28. 2. 1991.

²⁴⁷ Iz osobnog razgovora s o. Krešom Borkovićem kojeg je vodila autorica ovog rada tijekom lipnja 2017. godine u Kapucinskom samostanu u Osijeku.

²⁴⁸ HR – AŽ – K, 1991.

je Župa kupila od časnih sestra Usmiljenki.²⁴⁹ Iz Đakova je stigao negativan odgovor jer su pomagali sredinama s razrušenim crkvenim objektima kojima je bila potrebna sanacija.²⁵⁰ Znajući u kakvoj se nevolji našla Župa, sredinom 1992. godine, sestre su oprostile sav ostali dug (100.000 DEM), u korist Župe.²⁵¹

10.5. Ratni dani

Na području Župe bilo je mirno sve do 8. rujna 1991. godine. JNA je na putu blizu Ankin Dvora tenkovima naišla na mine. Oko 15 sati počela je pucnjava po Ankin Dvoru i po cijeloj Čepinskoj cesti. Pucali su tenkovi, vojska, ali i naši vojnici koji su prošli crkvenom livadom do kukuružišta. Hrvatska vojska tražila je da župnik Krešo nekoliko vojnika pusti na krovite crkve, ali on to nije dozvolio kako crkva ne bi postala mamac tenkovima. Vojska JNA je granatama zapalila i porušila u Ankin Dvoru četiri kuće siromašnih obitelji, a pucalo se sve do navečer. Gotovo na svakoj kući vidjeli su se tragovi od metaka. Sutradan je župnik Krešo biciklom otišao na Ankin Dvor. Tamo je našao samo nekoliko ljudi koji su se toga jutra vratili iz Višnjevca kamo ih je smjestila hrvatska vojska.²⁵² Navečer nitko nije došao na misu. Prvi put!²⁵³

Bojao sam se spavati u sobici na katu, jer okrenuta je prema fronti. Potajno sam svaku večer po noći otišao u praznu kuću č. sestara i spavao u podrumskoj sobici. Puca se po cijele noći. Strah se nehotice, da sasvim nehotice i protiv moje volje uvlači u kosti i čitavo tijelo, jer nikad ne znaš što će biti od sljedeće eksplozije granate. U petak 13. rujna po noći su bile silne detonacije u blizini crkve. Nisam se više usudio ići u podrumsku sobicu, jer ako tamo pogodi granata nemam gdje izaći iz kuće. U grad k

²⁴⁹ HR – NAĐ – O, 358/1992: Pismo Biskupskom Ordinarijatu u Đakovu - pomoć za otplaćivanje kuće s. Usmiljenki, Osijek 28. 1. 1992.

²⁵⁰ HR – NAĐ – O, 358/1992: Odgovor Biskupskog Ordinarijata u Đakovu na molbu oko pomoći za otplatu kuće s. Usmiljenki, Đakovo 12. 2. 1992.

²⁵¹ HR – AŽ, 42/1991: Oprost duga Župi sv. Leopolda Mandića za kupnju kuće sestara Usmiljenki, Beograd 15. 7. 1991.

²⁵² Iz osobnog razgovora s o. Krešom Borkovićem kojeg je vodila autorica ovog rada tijekom lipnja 2017. godine u Kapucinskom samostanu u Osijeku.

²⁵³ HR – AŽ – S, 8. 8. 1991.

*svojima ne mogu. Uredio sam župni ured: Na prozore sam stavio buntove starih novina, ciglu i jastuke. Na pod madrac – pa što bude.*²⁵⁴

*Ipak, samoća je samoća: strah je nešto jače od volje! Zahvaća čovjeka i drži ga u stalnoj napetosti! Jednostavno ga se ne možeš osloboditi. Ne možeš ga pobijediti. Ma, nije mene nimalo strah umrijeti! Ta tko ne želi doći Kristu u slavu! Ali ovo je nešto sasvim drugo. Sve te steže u srcu pa je čovjek stalno, posebno kad se puca, sav napet i nesiguran.*²⁵⁵

Neke najvažnije stvari o. Ante Kukavica odnio je iz Župe sv. L. Mandića u Kapucinski samostan u Osijeku. Tako su 26. studenog 1991. godine isključena zvona, te odnesena na sigurnije mjesto. Zvono je ponovno zazvonilo slijedeće godine, 31. svibnja, u podne za Anđeo Gospodnji.²⁵⁶ Župnik Krešo dogovorio se s hrvatskom vojskom, da u slučaju odlaska svih ljudi zadnjim autobusom povedu i njega.²⁵⁷

Iz kuće časnih sestara na zahtjev župnika izašao je vlč. Andrija Vrbanić, župnik iz Ivanovca, 31. siječnja 1992. godine. U jesen 1991., kada je Župa Ivanovac dijelom pala u vlast četnika, župnik Krešo pozvao je vlč. Andriju, da se nastani u kući časnih sestara. On je došao, te bez znanja župnika uselio i desetak hrvatskih vojnika. Kad je to doznao biskup Ćiril Kos, odmah mu je naredio, da iseli, kako neprijatelj ne bi pucao po crkvi.²⁵⁸

Oko 14:20 počela je snažna četnička pucnjava po župi. Sve granate, po tri odjednom padaju u blizini crkve. Stahovita pucnjava. Oko 20-ak granata palo je sasvim blizu Svetišta. Nekoliko je eksplodiralo iznad same crkve. Jedna je pala 2 metra od južnoga zida crkve... Ta je granata razbila 24 prozora na kući i crkvi, te napravila stotinjak rupica po zidovima i stupovima crkve... Ja sam ležao na podu u župnom uredu i jastukom pokrite

²⁵⁴ HR – AŽ – S, 13. 9. 1991.

²⁵⁵ HR – AŽ – S, 14. 9. 1991.

²⁵⁶ HR – AŽ – S, 31. 5. 1992.

²⁵⁷ Iz osobnog razgovora s o. Krešom Borkovićem kojeg je vodila autorica ovog rada tijekom lipnja 2017. godine u Kapucinskom samostanu u Osijeku.

²⁵⁸ HR – AŽ – S, 31. 1. 1992.

*glave molio! Bio sam uvjeren, da je to izravni napad na crkvu. Nakon 20 minuta prestala je paljba.*²⁵⁹

Tijekom 1992. godine na područje Župe doseljava se sve veći broj izbjeglica iz Bosne. Neki od njih su se nastanili kod svojih obitelji, a većina je ušla u prazne kuće Srba koji su pobjegli odavde. Među izbjeglicama je bio veliki broj djece. Pomoć se dijelila jednom ili dva puta mjesečno, ovisno o količini koja je stizala iz osječkog „Caritasa“, te od franjevaca iz osječke Tvrđe. Novčano su pomogli: p. Ante Logara, p. Davor Burić, Kapucinski provincijalat iz „Fonda za Caritas“ i mnogi drugi. Izbjeglice iz Bosne 29. rujna 1992. godine posjetio je i predsjedao euharistiji mons. Vinko Puljić, nadbiskup sarajevski, u pratnji svog vikara dr. Mate Zovkića. Nadbiskup je prije i poslije mise razgovarao sa svim vjernicima. Na misi je bilo oko 400 ljudi.²⁶⁰

Karitativna djelatnost u Župi je nastavljena sve do kraja 1998. godine. Tijekom godine, posebno prije Božića, Župa je podijelila više hrane i odjeće nego bilo koja druga župa u gradu Osijeku. U prosincu 1995. pomoć „Caritasa“ primala je 261 obitelj sa 797 članova.²⁶¹

Tijekom ratnih dana svaki dan je bila misa osim 8. rujna 1991. godine. Dolazilo je nedjeljom prije podne 120 vjernika, a poslije podne 5 – 10. Kroz tjedan su dolazili uglavnom muževi 5 – 20 njih. Pastoralni rad je utihnuo. Sve se svelo samo na euharistijske sastanke i razgovore poslije mise. Činjenicu da je ova župa najmanje nastradala od svih osječkih župa u 1991. godini, iako su po župi padale granate, ali nitko od župljana nije ranjen, vjernici su tumačili posebnom zaštitom sv. L. Mandića. Samo desetak hrvatskih vojnika, uglavnom iz Zagreba, dolazilo je nedjeljom na misu. Stotinjak njih, premda im je rečeno kada je misa, nisu uopće dolazili niti pokazivali neki znak vjere. Župnik je boravio u Župi sve vrijeme, svaki dan i svaku noć.²⁶²

²⁵⁹ HR – AŽ – S, 3. 5. 1992.

²⁶⁰ HR – AŽ – S, 29. 9. 1992.

²⁶¹ HR – AŽ – S, 27. 12. 1995.

²⁶² HR – AŽ – S, 31. 12. 1991.

10.6. Početak bogoslužja u naselju Briješću

U Župi sv. Leopolda Mandića ima više naselja od kojih su neka daleko od župne crkve. Posljednjih godina porastao je broj katolika u naselju Briješće. Briješće su naselili vjernici iz Srijema, a mnogi su došli iz Bosanske Posavine i ovdje sagradili svoj novi dom. Tijekom 1970. godine u Briješću je bilo 24 katoličke obitelji, a u 2000. godini taj se broj povećao na 251 obitelj. Mnogi vjernici u Briješću morali su pješaćiti na misu u župnu crkvu više od 3 kilometra, što je veliki napor za starije vjernike. Župnik se bojao da će taj dio župe „otići od Krista i Crkve“, pa je 31. siječnja 1999. godine predložio Pastoralnom vijeću Župe, da se pokuša u Briješću pronaći prikladna prostorija za povremeno bogoslužje. Vijeće je to prihvatilo uz dva glasa protiv (oba iz Briješća). Za privremeno bogoslužje predložena je stara i prilično devastirana, tzv. „Stara škola“ u Dugoj ulici 61.²⁶³

Vlasnik „Stare škole“ i zemljišta bila je Osnovna škola „August Šenoa“ u Osijeku, a samim time pravni vlasnik je Ministarstvo športa i kulture Republike Hrvatske u Zagrebu. Župa sv. L. Mandića u Osijeku zamolila je 29. svibnja 2000. godine ravnateljstvo Škole i ravnatelja g. Josipa Kadića da dozvoli povremeno održavanje bogoslužja u „Staroj školi“ koju bi vjernici o svome trošku popravili i uredili.²⁶⁴ Ravnateljstvo Škole dalo je pismenu, privremenu dozvolu 31. svibnja,²⁶⁵ a Biskupski ordinarijat u Đakovu dao je svoju suglasnost 8. lipnja 2000. godine.²⁶⁶

Glavna prostorija „Stare škole“ veličine je 10x7x4. Velik broj vjernika pomogao je oko uređenja, a posebno g. Drago Ištuk koji je ostaklio prozore, te nabavio i postavio nova vrata. Blagoslov je bio 17. lipnja 2000. godine, u subotu u 17 sati, a držao ga je fra Stjepan Novoselec, definator i voditelj „Centra Leopold Mandić“ u Osijeku. U nedjelju 18. lipnja, na svetkovinu Presvetog Trojstva u 8 sati ujutro slavila se prvi put euharistija u blagoslovljenoj dvorani nekadašnje škole. Bilo je 234 vjernika s 20 djece.

U ožujku 2002. godine Župa sv. L. Mandića u Osijeku dobila je vlasnički list za „Staru školu“ u Briješću.²⁶⁷ U siječnju prošle godine Župa sv. L. Mandića zamolila je

²⁶³ HR – AŽ, 44/2000: Bogoslužje u naselju Briješće, Osijek 6. 6. 2000.

²⁶⁴ HR – AŽ, 44/2000: Molba za dozvolu upotrebe „Stare škole“ za bogoslužje, 29. 5. 2000.

²⁶⁵ HR – AŽ, 44/2000: Dozvola za upotrebu „Stare škole“ za bogoslužje, 31. 5. 2000.

²⁶⁶ HR – AŽ, 44/2000: Suglasnost Ordinarijata za povremena bogoslužja u „Staroj školi“, 8. 6. 2000.

²⁶⁷ HR – AŽ, 26/2002: Vlasnički list „Stare škole“, Osijek 18. 3. 2002.

preko podružnice Ministarstva prosvjete Osječko – baranjske županije da Ministarstvo daruje školu i zemljište.²⁶⁸ To je podržao i Biskupski ordinarijat svojim dopisom navedenom Ministarstvu u Zagrebu.²⁶⁹ Ravnateljstvo osječke škole „August Šenoa“ zamolilo je Ministarstvo prosvjete i športa Republike Hrvatske suglasnost za sklapanje darovnog ugovora između njihove škole i župnog ureda Župe sv. L. Mandića u Osijeku. Ministarstvo prosvjete i športa u Zagrebu dalo je 26. rujna 2001. godine svoju suglasnost, da se „Stara škola“ u Brijeshću zajedno sa zemljištem daje u vlasništvo OŠ „August Šenoa“, a ona sve to može darovati Župi sv. Leopolda Mandića.

Darovni ugovor potpisao su ravnatelj škole g. Josip Kadić i župnik o. Krešo Borković u ime Župe, 23. listopada 2001. godine.²⁷⁰ Nakon što je pravna služba Republike Hrvatske u Zagrebu potvrdila valjanost ugovora, te nakon što je Općinski sud u Osijeku prihvatio ubilježbu u gruntovne knjige, Župa je dobila vlasnički list „Stare škole“ i zemljišta, te je postala vlasnik svega. Zgrada i zemljište (5.688m²) službeno je procijenjeno na 95.000 DEM.²⁷¹ Za obnovu kapelice u Brijeshću Biskupija je darovala 25.000 kn.²⁷²

10.7. Cvjetno Naselje

Desetljećima prije nego što je ovdje ustanovljena župa, a i poslije toga, ovaj dio grada Osijeka nije imao svoje ime nego se jednostavno zvao „Čepinska cesta“ po cesti što je ovaj kraj povezivala s Osijekom. Potaknut problemom koji su mu iznijeli župljani, župnik Krešo pisao je Općinskoj skupštini grada Osijeka 1990. godine. U pismu je obrazložio problem i zamolio da nađu prikladno ime za ovaj dio grada.²⁷³ Slijedeće

²⁶⁸ HR – AŽ, 4/2001: Molba Podružnici Ministarstva prosvjete Osječko – baranjske županije, Osijek 11. 1. 2001.

²⁶⁹ HR – NAĐ – O, 724/2001: Molba za darovanje „Stare škole“ i zemljišta, Đakovo 26. 3. 2001.

²⁷⁰ HR – AŽ, 82/2001: Darovni ugovor između OŠ „August Šenoa“ u Osijeku i Župe sv. L. Mandića Osijek VII, Osijek 23. 10. 2001.

²⁷¹ HR – AŽ, – S, 18. 3. 2001.

²⁷² HR – AŽ, 72/2003: Odluka Ustanove za uzdržavanje klera i drugih crkvenih službenika Biskupije Đakovačko – Srijemske, Đakovo 4. 4. 2003.

²⁷³ HR – AŽ, 39/1990: Molba Skupštini grada Osijeka o imenovanju naselja, 17. 10. 1990.

godine u pismu Skupštini Mjesne zajednice predložena su imena „Zelengaj“ i „Osječka Dubrava“.²⁷⁴ Nije bilo nikakve reakcije.

Pismo je ponovno poslano 1992. godine Općinskoj skupštini grada Osijeka, te je Komisiji za utvrđivanje prijedloga imena naselja, ulica i trgova po prvi put predloženo ime „Cvjetno naselje“.²⁷⁵ Kako je reakcija ponovno izostala, posebnim pismom zamoljen je tadašnji gradonačelnik grada Osijeka, g. Zlatko Kramarić, da podupre prijedlog stanovnika na području Župe sv. L. Mandića.²⁷⁶ Nažalost, on nije učinio ništa.

Prilikom proslave sv. L. Mandića 16. svibnja 1999. godine TV - voditeljica Nataša Omrčen pisala je svoj izvještaj o slavlju i upitala župnika koje je ovo osječko naselje u kome se nalazi svetište. On joj je ispričao povijesnu zbilju i neprilike iz kojih stanovnici ne vide izlaza. Ostala je iznenađena činjenicom da naselje nema imena, a ne može ga ni dobiti. Slijedeći dan je, bez znanja župnika i stanovnika ovoga područja, prošla sve gradske institucije i raspitivala se zašto je to tako, te o slučaju napravila reportažu na televiziji. To je označilo početak imenovanja ovog dijela grada Osijeka.

Izborna lista sa predloženim imenima ovoga naselja kroz tjedan dana, od 4. do 11. kolovoza 1999. godine, podijeljena je stanovnicima u Ulici sv. Leopolda Mandića i ulicama uz nju, kao i u Kestenovoj i ulicama uz nju. Na tom referendumu najviše glasova je dobilo ime „Cvjetno naselje“. Daleko iza njega na drugom mjestu bilo je ime „Mitnica“. Nakon godinu dana, ovaj problem došao je na program Gradske komisije za preimenovanje ulica, trgova i naselja. Komisija je na svom sastanku 16. lipnja 2000. godine jednoglasno zaključila da se ovo naselje prozove „Lipik“ po ovdašnjoj Mjesnoj zajednici koja je dobila to ime po predjelu zemljišta jugozapadno od Župe, a koje se na kartama naziva „Lipik“. Kako navodi spomenica Župe, čak je i vlč. Nikola Kerčov, kao član Komisije glasao za to ime: *Jako sam ga izgrdio radi toga; on je bio dobro upoznat sa našim prijedlogom i kao predstavnik Crkve morao je glasati po našoj želji.*²⁷⁷

²⁷⁴ HR – AŽ, 20/1991: Molba Skupštini Mjesne zajednice o imenovanju naselja, Osijek 12. 4. 1991.

²⁷⁵ HR – AŽ, 31/1992: Molba Skupštini grada Osijeka o imenovanju naselja, 20. 5. 1992.

²⁷⁶ HR – AŽ, 52/1995: Molba gradonačelniku g. Zlatku Kramariću, Osijek 11. 8. 1995.

²⁷⁷ HR – AŽ, – S, 25. 5. 2000.

Župnik Krešo odmah je 20. lipnja napisao opširnu kritiku Gradskoj komisiji za preimenovanje ulica, trgova i naselja,²⁷⁸ a posebnim pismom zamolio je predsjednicu Gradskog vijeća g. Mariju Medić,²⁷⁹ da podrži stanovnike naselja pred Komisijom u njihovu prijedlogu, što je ona i učinila. Komisija je zbog navedenih kritičkih razloga, ali i zbog podrške navedenih ljudi na svom slijedećem sastanku 30. lipnja 2000. godine većinom glasova usvojila prijedlog stanovnika i svim ulicama dala zajedničko ime „Cvjetno naselje“. Oznake sa natpisom „Cvjetno naselje“ postavljeni su 12. rujna 2000. godine. Bila je prisutna i g. Medić koja je tom prilikom posjetila crkvu.²⁸⁰ Ime „Cvjetno naselje“ predložio je župnik o. Borković jer mu se činilo prihvatljivim svim građanima na ovom području, bez obzira na vjeru i politiku.²⁸¹

10.8. Odlazak župnika o. Kreše Borkovića

U utorak 17. kolovoza 2008. godine, o. Krešo Borković predsjedao je posljednji put misnom slavlju u Župi sv. L. Mandića u Osijeku kao župnik ove župe. Bez velikih govora na kraju mise u 19 sati kratko je rekao svojim župljanima da sutra dolazi novi župnik o. Branko Lipša. Tako je u tišini nakon 22 godine služenja Bogu i ljudima u Župi sv. Leopolda Mandića otišao u Kapucinski samostan u Osijeku.²⁸² O. Krešo Borković posebno se istaknu u ovoj župi svojim radom sa mladima, te brigom za mnoge siromašne obitelji koje su u ovaj kraj doselile iz Bosne za vrijeme Domovinskog rata.

Istina je i to, da ja na blagoslovu nisam uzimao dar. A ne uzimam samo zato što su ljudi jako siromašni, a mnogi od njih su meni tokom svih godina moga života u župi pomogli, da sam imao što jesti! I to onda, kad me godinama, punih skoro 19 godina, nikada, ali baš nikada, nijedan naš brat, pa bio to i gvardijan ili provincijal, nije pitao od čega živim, imam li što jesti, imam li novac da si nešto kupim i kako mi je! Posebno za vrijeme rata,

²⁷⁸ HR – AŽ, 55/2000: Osvrt župnika K. Borkovića na odluku Gradske komisije o preimenovanju ulica, trgova i naselja, Osijek 20. 6.2000.

²⁷⁹ HR – AŽ, 55/2000: Zamolba g. Medić da podrži inicijativu stanovnika, Osijek 20. 6. 2000.

²⁸⁰ HR – AŽ – S, 25. 5. 2000.

²⁸¹ Iz osobnog razgovora s o. Krešom Borkovićem kojeg je vodila autorica ovog rada tijekom lipnja 2017. godine u Kapucinskom samostanu u Osijeku.

²⁸² HR – AŽ – S, 18. 8. 2008.

kad nisam imao apsolutno ništa... U čemu sam se iznevjerio zavjetu siromaštva? Zar po tome što baš ništa nemam, osim obuće i odjeće koja je gotovo sva iz njemačkih (caritasovih) paketa, ... Jeo sam ono što je bilo u karitasu i što su mi povremeno donijeli župljani... Bio sam siromašan! I sretan! Tako je i danas. Sav novac koji mi ostane podijelim siromašnim obiteljima. I ništa me zbog toga savjest ne peče! Baš ništa! Ja sam župnik i moja je prva dužnost da pomognem siromašnima! ...Uvjeren u svojoj savjesti, da to kao župnik moram raditi.²⁸³

11. Povijesti Župe sv. L. Mandića u Osijek od 2008. do 2011. godine

U razdoblju od sredine 2008. do kraja 2011. godine župnik Župe sv. L. Mandića u Osijeku bio je fra Branko Lipša.²⁸⁴ Nakon Provincijalnog kapitula nova uprava predložila je Nadbiskupskom ordinarijatu u Đakovu promjenu župnika u Župi sv. L. Mandića. Predloženo je da novi župnik bude fra Branko Lipša, a njegov župni vikar fra Jerko Jerec. Prijedlog je nadbiskup mons. Marin Srakih prihvatio.²⁸⁵ Na misi u 19 sati 14. rujna 2008. godine nadbiskup Marin Srakić uveo je novog župnika u službu uz prisutnost velikog broja vjernika.²⁸⁶

Na proslavi 25 godina od proglašenja Leopolda svetim 16. listopada 2008. godine misno slavlje predvodio je profesor ekumenske teologije na KBF-u u Đakovu, dr. Antun Čečatka. Za tu prigodu časne sestre sv. Križa u Đakovu napravile su novu misnicu sa likom sv. L. Mandića. Ona je dar Pastoralnog i Ekonomskog vijeća ove župe, kao i svih župnih suradnika.²⁸⁷ Osim toga, izrađene su spomen - sličice na ovaj događaj koje su podijeljene vjericima nakon svetih misa.²⁸⁸

²⁸³ HR – AŽ, 142/2004: Odgovor o. Kreše Borkovića provincijalu o. M. Kemivešu na privatnu zamolbu o. Kreše, Osijek 20. 1. 2005.

²⁸⁴ Fra Branko Lipša rodio se u Varaždinu 5. siječnja 1968. godine, a za svećenika je zaređen 1995. godine u Zagrebu. (Usp. HR – AŽ – S, 18. 8. 2008.)

²⁸⁵ HR – AŽ, 89/2008: Dekret imenovanja o. Branka Lipše upraviteljem župe Osijek VII i o. Jerka Jereca župnim vikarom u Osijek VII, Đakovo 16. 6. 2008.

²⁸⁶ HR – AŽ – S, 14. 9. 2008.

²⁸⁷ HR – AŽ, 113/2008: Dar župljana za proslavu 25. godina svetosti sv. L. Mandića, Osijek 10. 10. 2008.

²⁸⁸ HR – AŽ, 118/2008: Uspomena na 25. godina svetosti sv. L. Mandića, Osijek 16. 10. 2008.

Obnovljen je crkveni kor, te su za njega napravljene nove klupe. Župljani su svojim doprinosima skupili polovicu iznosa od 41.000 kn koliko je trebalo za nove klupe, a cjelokupni radovi iznosili su oko 110.000 kuna.²⁸⁹ Kupljene su i nove orgulje, a grad Osijek njihovu kupnju potpomogao je svojom donacijom od 10.000 kuna.²⁹⁰

12. Župa sv. L. Mandića u Osijek od 2011. do 2015. godine

.Dana 23. kolovoza 2011. godine prestala je služba župniku fra Branku Lipši, a 24. kolovoza Dekretom Nadbiskupskog ordinarijata imenovan je novi župnik, fra Miljenko Vrabec, te župni vikar fra Dragutin Brezovec.²⁹¹ Fra Branko Lipša oprostio se od župljana 11. rujna na župnoj misi u 10 sati. Primopredaja župe obavljena je u ponedjeljak, 12. rujna 2011. godine, u 20 sati, a prisutni su bili fra Branko Lipša, fra Miljenko Vrabec i dekan, vlč. Ivica Rebić.²⁹²

U ovom razdoblju je obnovljen križ na putu prema Ankin Dvoru, u Zapadnom predgrađu. Obnovljen je donacijom g. Jasne i g. Marina Miloša. Novi korpus za križ načinjen je od željeza i lijevanog gus – materijala koji su darovali g. Janja i g. Ivan Gal sa Zapadnog predgrađa. Križ je blagoslovljen je 9. svibnja 2012. godine.²⁹³

13. Odlazak otaca Kapucina iz Župe sv. L. Mandića u Osijeku 2015. godine

Primopredaja Župe na upravljanje Đakovačko – osječkoj nadbiskupiji 17. kolovoza 2015. godine uslijedila je po odluci Hrvatske kapucinske provincije sv. L. B. Mandića i u dogovoru sa Đakovačko – osječkom nadbiskupijom, nakon što je Kapitul Hrvatske kapucinske Provincije iz 2014. godine, kao najviša vlast u Provinciji, zaključio da kapucini, iako nerado i teška srca prepuštaju Nadbiskupiji ovu župu zbog

²⁸⁹ HR – AŽ – S, 20. 12. 2009.

²⁹⁰ HR – AŽ, 134/2010: Odobrenje sredstava iz Proračuna Osječko – baranjske županije za 2010. godinu, Osijek 23. 12. 2010.

²⁹¹ HR – AŽ, 62/2011: Dekret imenovanja o. Miljenka Vrabeca upraviteljem župe Osijek VII i o. Dragutina Brezovca župnim vikarom u Osijek VII, Đakovo 24. 6. 2011.

²⁹² HR – AŽ, 68/2011: Zapisnik o primopredaji župe sv. L. Mandića Osijek VII, Osijek 12. 9. 2011.

²⁹³ HR – AŽ – S, 12. 5. 2012.

nedostatka redovnika.²⁹⁴ Dosadašnji župnik fra Miljenko Vrabec pod dvjema misama 15. kolovoza 2015. godine i službeno se oprostio od župljana poručujući: *Bogu sam zahvalan za vas koji se dajete i svoj ste život i rad na različite načine utkali u gradnju i rast župe, ovdje u hrvatsko Svetište sv. Leopolda B. Mandića.*²⁹⁵

U jednom pismu tadašnjem provincijalu hrvatske kapucinske provincije iz 2005. godine o. Krešo Borković je napisao:

*Što se tiče župe i napuštanja ove župe: ...moram reći istinu: ova župa je po vjerničkom životu i pastoralnom usmjerenju najbolja osječka župa. To je prva istina. Druga je: po ovoj župi za kapucine i kapucina sv. Leopolda se znade po uglavnom čitavoj istočnoj Hrvatskoj i mnogo, mnogo dalje. Tko bi ikad čuo za kapucine u tolikim selima i mjestima, da nije bilo ove župe? I to je istina. Najlakše je napustiti i otići iz naroda koji te pozna, koji te voli i prihvaća. I to je istina. Ako naša braća napuste tu župu – ja – niti dobivam niti gubim. Dobit će biskupija! I to izvrsnu i dobro organiziranu župu! A vi ćete napustiti jedino svetište koje ste sami gradili i po kome su kapucini poznati širom naše domovine.*²⁹⁶

Na kraju 2015. godine župa je imala 1.106 obitelji i oko 3.500 vjernika. Novim župnikom imenovan je vlč. Ivica Rebić,²⁹⁷ kojega je đakovačko - osječki nadbiskup Đuro Hranić 23. kolovoza uveo u službu na misi u 10 sati.²⁹⁸

²⁹⁴ HR – AŽ, 74/2014: Odluka Kapitula Hrvatske kapucinske provincije o odlasku kapucina iz župe Osijek VII, Zagreb 14. 6. 2014.

²⁹⁵ HR – AŽ, 75/2015: Zahvala fra Miljenka Vrabeca povodom odlaska kapucina iz župe sv. L. Mandića Osijek VII, Osijek 15. 8. 2015.

²⁹⁶ HR – AŽ, 142/2004: Odgovor o. Kreše Borkovića provincijalu o. M. Kemivešu na privatni zamolbu o. Kreše, Osijek 20. 1. 2005.

²⁹⁷ HR – AŽ, 75/2015: Dekret imenovanja vlč. Ivica Rebića upraviteljem župe Osijek VII, Đakovo 24. 6. 2015.

²⁹⁸ HR – AŽ – S, 23. 8. 2015.

Zaključak

Polazeći samo od osnovnih poteškoća s kojima se susretala Katolička crkva u Jugoslaviji vidjeli smo da je komunistička vlast bila izrazito nesklona Crkvi. Predstavnici vlasti često su zloupotrebljavali svoje ovlasti ili ih svjesno prekoračivali ne bi li omeli rad Crkve. Ta se situacija promijenila krajem 60-ih godina, kada je pritisak vlasti na Crkvu djelomično popustio zbog sklopljenog *Protokola* između Svete Stolice i SFRJ. Promijenjene se prilike najbolje očituju u tom što je na području postojećih župa osnovano još nekoliko novih, među njima i Župa Bezgrešnog Začeca BDM, danas Župa sv. L. Mandića. Svoj hod župa je započela u kapelici časnih sestara Usmiljenki na Čepinskoj cesti, a župljani su, osim materijalne pomoći i fizički radili na izgradnji nove župne crkve.

Početkom 60-ih godina grad Osijek brojio je preko sedamdeset tisuća stanovnika. Priljev stanovnika iz ruralnih dijelova u grad imao je za posljedicu sve veći pastoralni angažmana. Osnivanjem novih župa vjerski sadržaji postali su vjernicima dostupniji. Župljani su često znali pozitivno posredovati između Crkve i vlasti svojim društvenim ili poslovnim položajem. Velik problem, s kojim su se župnici suočavali, bio je održavanje župa. Materijalna pomoć prema vlastitim mogućnostima, povećavala je svijest župljana o pripadnosti župnoj zajednici, te Crkvi općenito. U tom je smislu djelovanje komunističke vlasti koje je bilo usmjereno protiv Crkve, donijelo Crkvi i određene trajne koristi. Iznimka nije bila ni Župa sv. Leopolda Mandića u Osijeku koja je uz gradnju crkve imala i veliku odgovornost prema vjernicima koji su većinom bili iz radničkih obitelji, te u teškoj financijskoj situaciji. Za vrijeme Domovinskog rata u Župi sv. L. Mandića je boravio velik broj izbjeglica iz Bosne. To je bio još jedan od „izazova“ za cijelu župnu zajednicu. Uz Božju pomoć, predan rad župljana i svih dosadašnjih župnika, u Župi se oduvijek osjećao jak vjernički život.

Tijekom pisanja ovoga rada saznala sam puno korisnih informacija koje nisam mogla pronaći u Nadbiskupijskom arhivu u Đakovu i arhivu Župe sv. L. Mandića u Osijeku. Časna sestra Cveta iz Ljubljane poslala mi je za ovu priliku, Kroniku časnih sestara Usmiljenki koje su do 1991. godine boravile na području župe, a koje danas nemaju svoju kuću u Hrvatskoj. Zahvaljujući pisanju ovoga rada, Kronika sestara Usmiljenki pohranjena je u arhiv Župe sv. L. Mandića.

Izvori i literatura

1. Izvori

1. 1. Arhivsko gradivo

Nadbiskupijski arhiv Đakovo, NAĐ

Arhiv Župe sv. L. Mandića Osijek, AŽ

1. 2. Tisak

Glas Koncila, br. 19, 27. 9. 1964.

Službeni list FNRJ, br. 10/1946.

Službeni list FNRJ, br. 22/1953.

Službeni list SFRJ, br. 14/1963.

Službeni list SFRJ, br. 22/1965.

Službeni list SFRJ, br. 9/1974.

Vjesnik, Zagreb, 10. srpnja 1953.

2. Literatura

2. 1. Članci

AKMADŽA M., Uzroci prekida diplomatskih odnosa između Vatikana i Jugoslavije 1952. godine, u: *Croatica Cristiana periodica*, br. 52 (2003.) 27., str. 171. – 202.

BAKARIĆ V., u: Katolička crkva u odnosu prema državi, u: *Vjesnik Socijalističkog Saveza radnog naroda Hrvatske*, Zagreb, 16 (1955.) 3., str. 2.

BARIŠIĆ J., Dijalog između Katoličke crkve i pravoslavnih Crkava, u: *Crkva u svijetu*, 8 (1973.) 1., str. 45. – 58.

BREKALO M., LUČIĆ A., Osnivanje prvih katoličkih župa u Osijeku za vrijeme komunističkog režima u Jugoslaviji, u: *Diacovensia*, 24 (2016.) 1., str. 195. – 213.

GEIGER V., O zborniku Bleiburg i Križni put 1945. Saveza antifašističkih boraca i antifašista Republike Hrvatske, u: *Časopis za suvremenu povijest* 39 (2007.) 3., str. 809. – 827.

JAKULJ I., Pravni položaj Katoličke crkve u Republici Hrvatskoj: od totalitarizma do demokracije, u: *Crkva u svijetu*, 50 (2015.) 3., str. 478. – 513.

JOSIPOVIĆ S., Odnos Đakovačke (Bosanske) i Srijemske biskupije prema zakonu o agrarnoj reformi i kolonizaciji iz 1945. godine, u: *Povijesni zbornik, godišnjak za kulturu i povijesno naslijeđe*, Osijek, 3 (2008.) 2., str. 197. – 211.

PŠAG Z. M., Biskupijska proslava bl. L. Mandića u Osijeku, u: *Vjesnik Hrvatske Kapucinske Provincije sv. L. B. Mandić*, 3 (1977.) 1, str. 182. – 183.

VEREŠ T., Zaboravljeni tekst Josipa Broza Tita o komunistima i katolicima, u: *Glas Koncila*, 23. 10. 1977., str. 4.

WERTHEIMER – BALENTIĆ A., Stanovništvo Osijeka i osječkoga kraja, 1948.-1991., u: *Anali Zavoda za znanstveni rad u Osijeku*, 12 (1996.) 1., str. 23. – 46.

2. 2. Dokumenti

Okružnice i obavijesti Biskupskog ordinarijata u Đakovu 1977.

2. 3. Knjige

AKMADŽA M., *Oduzimanje imovine Katoličkoj crkvi 1945. – 1966. i crkveno – državni odnosi – primjer Zagrebačke nadbiskupije*, Tkalčić, Zagreb, 2003.

AKMADŽA M., *Franjo Šeper. Mudročću protiv jednogumlja*, Otokar Keršovani d.o.o., Zagreb, 2009.

AKMADŽA M., *Katolička Crkva u komunističkoj Hrvatskoj 1945. – 1980.*, Despot Infinitus d.o.o., Zagreb – Slavonski Brod, 2013.

AKMADŽA M., *Katolička Crkva u Bosni i Hercegovini i komunistički režim 1967. – 1990.*, Lektira do.o.o., Kostrena – Slavonski Brod, 2016.

BAKOVIĆ A., *Stradanja Crkve u Hrvata u Drugom svjetskom ratu. Svećenici žrtve rata i poraća 1941. – 1945. i dalje*, Vlastita naklada, Zagreb, 1994.

BELUHAN E., *Stepinac govori*, Hrvatska tiskara, Zagreb, 1967.

BENINGAR A., *Alojzije Stepinac – hrvatski kardinal*, Hrvatska franjevačka provincija sv. Ćirila i Metoda, Zagreb, 1993.

BILANDŽIĆ D., *Hrvatska moderna povijest*, Golden marketing, Zagreb, 1999.

BLAŽEVIĆ J., *Mač, a ne mir – za pravnu sigurnost građana*, Mladost, Zagreb – Beograd – Sarajevo, 1980.

BROZD J. TITO, *Govori i članci*, Naprijed, Zagreb, 1962.

CASAROLI A., *Mučeništvo strpljivosti, Sveta Stolica i komunističke zemlje 1963. – 1989.*, KS, Zagreb, 2001.

GOLDSTEIN I., *Hrvatska povijest*, Novi Liber, Zagreb, 1999.

- GOLUŽA B., *Pregled povijesti hrvatskoga naroda*, Crkva na kamenu, Mostar, 2004.
- JURČEVIĆ J., ESIH B., VUKUŠIĆ B., *Čuvari bleiburške uspomene*, Klub hrvatskih povratnika iz iseljništva, Zagreb, 2005.
- KUJUNDŽIĆ M., DIZDAR Z., *Hrvatska borba za opstojnost 1918. – 1998.*, Hrvatski državni sabor – Odbor za obilježavanje 50. obljetnice pobjede antifašističke koalicije u Europi i svijetu, Zagreb, 2000.
- LUKINOVIĆ A., *Zagreb – devetstoljetna biskupija*, Glas koncila, Zagreb, 1995.
- MATKOVIĆ H., *Povijest Jugoslavije 1918. – 1991.*, Pavičić, Zagreb, 1998.
- MLIVONČIĆ I., *Pape i Hrvati*, AGM, Zagreb, 1993.
- MUŽIĆ I., *Katolička Crkva Stepinac i Pavelić*, Dominović, Zagreb, 1997.
- NIKOLIĆ V., *Stepinac mu je ime*, *Zbornik uspomena, svjedočanstava i dokumenata*, KS, Munchen – Barcelona, 1978.
- PEM M., *Povijest XVI. – XX. stoljeća*, Vlastita naklada, Zagreb, 2007.
- RADIĆ R., *Država i verske zajednice 1945. – 1970.*, Institut za novu istoriju Srbije, Beograd, 2002.
- SIROTKOVIĆ H., *ZAVNOH – Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Hrvatske*, Dom i svijet, Zagreb, 2002.
- ŠOTA S., *Sudbina vjeronauka u Đakovačkoj i Srijemskoj biskupiji od 1944. do 1960.*, Nacionalni katehetski ured Hrvatske biskupske konferencije, Zagreb, 2011.
- ZNIDARČIĆ L., *Alojzije Stepinac, O stotoj godišnjici rođenja*, Matica Hrvatska, Zagreb, 1998.

Sadržaj

Sažetak.....	2
Ključne riječi.....	2
Summary.....	3
Uvod.....	4
1. Povijesno – političke prilike u Jugoslaviji nakon Drugog svjetskog rata.....	6
2. Sloboda vjeroispovijesti i pravni položaj vjerskih zajednica.....	7
3. Pravno – politički položaj Katoličke crkve.....	7
3.1. Uzroci nepovjerenja između Katoličke crkve i komunističkog režima u Jugoslaviji.....	9
3.2. Agrarna reforma i njezina provedba na crkvenim posjedima.....	10
3.3. Osnivanje staleških svećeničkih udruženja.....	12
4. Sudski proces protiv zagrebačkog nadbiskupa dr. Alojzija Stepinca.....	13
4.1. Biskupska konferencija 1945. godine i <i>Pastirsko pismo</i>	14
4.2. Suđenje zagrebačkom nadbiskupu Alojziju Stepincu.....	16
5. Prekid diplomatskih odnosa Svete Stolice i FNRJ 1952. godine.....	18
6. Potpisivanje <i>Protokola</i> između Svete Stolice i SFRJ 1966. godine.....	20
7. Djelovanje Katoličke crkve prije i nakon potpisivanja <i>Protokola</i>	22
7.1. Odluka o osnivanju novih župa u Đakovačkoj ili bosanskoj i srijemskoj biskupiji.....	23
7.2. Pregled povijesti Župe sv. L. Mandića u Osijeku prije njezina osnutka.....	24
7.3. Kapela u Brešću.....	25
8. Osnivanje Župe Bezgrešnog Začeca BDM.....	28
8.1. Otvorenje Župe 1. siječnja 1969. godine.....	30

8.2. Gradnja crkve Bezgrešnog Začeca BDM/bl. L. Mandića u Osijeku od 1970. do 1982. godine.....	31
8.3. Beatifikacija sl. Božjeg o. L. Mandića.....	38
8.4. Biskupijska proslava bl. L. Mandića.....	39
8.5. Pastoralni život Župe Bezgrešnog Začeca BDM/bl. L. Mandića u Osijeku od 1970. do 1982. godine.....	41
8.6. Odlazak prvog župnika o. Zvonka M. Pšaga.....	43
9. Povijesni pregled Župe bl. L. Mandića u Osijeku od 1983. do 1986. godine.....	45
10. Župa sv. L. Mandića za vrijeme službe o. Kreše Borkovića.....	46
10.1. Pastoralni pregled Župe sv. L. Mandića u Osijeku od 1986. do 2008. godine.....	47
10.2. Posveta crkve sv. L. Mandića u Osijeku 1989. godine.....	52
10.3. Radovi na crkvi sv. L. Mandića od 1986. do 2008. godine.....	54
10.4. Odlazak časnih sestara Usmiljenki sv. Vinka Paulskog.....	54
10.5. Ratni dani.....	57
10.6. Početak bogoslužja u naselju Briješće.....	60
10.7. Cvjetno Naselje.....	61
10.8. Odlazak župnika o. Kreše Borkovića.....	63
11. Povijest Župe sv. L. Mandića u Osijeku od 2008. do 2011. godine.....	64
12. Župa sv. L. Mandića u Osijeku od 2011. do 2015. godine.....	65
13. Odlazak otaca Kapucina iz Župe sv. L. Mandića u Osijeku 2015. godine.....	65
Zaključak.....	67
Izvori i literatura.....	68
Sadržaj.....	71